

KESTÄVÄN KEHITYKSEN KASVATUSTA TUKEMASSA

- opas päiväkotiverson varhaiskasvattajille

Tiina Puukko

Saara Rintamäki

Opinnäytetyö, syksy 2017

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) +

lastentarhanopettajan virkakelpo-
isuus

TIIVISTELMÄ

Puukko, Tiina & Rintamäki, Saara. Kestävän kehityksen kasvatusta tukemassa – opas päiväkotiversion varhaiskasvattajille. Helsinki, syksy 2017, 59 s., 4 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää päiväkodin kestävän kehityksen toimintaa ja tukea sen monipuolisuutta ja näkyvyyttä arjessa. Tavoitteena oli tukea varhaiskasvattajia kestävän kehityksen kasvatuksessa ja lasten osallisuuden tukemisessa. Opinnäytetyön yhteistyötahona oli kestävän kehityksen päiväkotiversion, joka on yksityinen päiväkotiversion Helsingissä.

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisesti ja se koostui kehittämispainotteisesta produktiosta. Produktiona toteutettiin kestävän kehityksen opas. Toiminnallinen osuus koostui neljästä päiväkodin lapsiryhmälle suunnatusta kestävän kehityksen teematuokiosta. Tuokioiden tavoitteena oli testata materiaalin toimivuutta leikillisin ja toiminnallisin keinoin sekä saada lapsilta palautetta.

Oppaan toimivuutta arvioitiin lasten mielipiteiden ja kasvattajilta kerätyn palautteen pohjalta. Lasten palautteen kerääminen tapahtui toiminnallisilla ja osallistavilla keinoin. Lasten palaute oli positiivista ja tuokit havaittiin onnistuneiksi. Kasvattajat kokivat oppaan tukevan pedagogista kasvatusta, lasten osallisuutta ja päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaa. Kasvattajat olivat tyytyväisiä oppaan sisältöön ja ulkoasuun. Opinnäytetyön tuotoksena syntyneestä opasta voi päiväkotiversion lisäksi hyödyntää muut kestävää kehityksestä kiinnostuneet varhaiskasvattajat.

Teoreettinen viitekehys rakentui varhaiskasvatuksen ja kestävän kehityksen käsitteistä. Teoriassa käsiteltiin kestävän kehityksen kasvatusta ja laadukasta varhaiskasvatusta. Lisäksi teoriaosuus avasi osallisuutta, lapsilähtöisyyttä ja leikillisyyttä varhaiskasvatuksessa.

Asiasanat: varhaiskasvatus, kestävä kehitys, osallisuus

ABSTRACT

Puukko, Tiina & Rintamäki, Saara. Supporting the education of sustainable development – The guide for early childhood educators in the kindergarten Verso. Helsinki, autumn 2017, 60 pages, 5 appendices. Language: Finnish. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services + Early Childhood Teacher Qualification.

The purpose of this thesis was to develop the sustainable development of day care and to support its versatility and visibility in everyday life. The goal was to support early childhood educators in improving of sustainable development and to support children's participation. The co-operator was the sustainable development kindergarten Verso, a private day care center in Helsinki.

The theoretical framework deals with the concepts of early childhood education and sustainable development. It describes the aspects of high quality early childhood education. It also deals with participation, childhood orientation and playfulness.

The thesis was executed functionally and it consists of a development-focused production. The operational part consisted of four theme sessions for the kindergarten's children groups by using various methods of sustainable development. The theme sessions were functional and the material collected in the guide was tested by playful and functional methods. The goal was to gather experiential information on the activities that function with a children group, how children experience the contents of the sessions and how to improve the material before the publication of the guide.

The functionality of the guide was evaluated based on the opinions of the children and feedback from the educators. The children's feedback was collected through functional ways. We asked questions and the children answered them by making movements which were pre-defined.

The feedback from the children was positive and the sessions were considered successful. The educators experienced the guide to support pedagogical education, child involvement and early childhood education. The educators were satisfied with the content and layout of the guide. The guide produced as a result of the thesis can be used by other day care centers also.

Keywords: early childhood education, sustainable development, participation

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 VARHAISKASVATUS	8
2.1 Varhaiskasvatuksen määritelmä.....	8
2.2 Kasvatusyhteistyö	10
2.3 Pedagogisuus oppimisen perustana	11
2.4 Lapsilähtöisyys	12
2.5 Leikillisuus	14
3 KESTÄVÄ KEHITYS VARHAISKASVATUKSESSA	17
3.1 Kestävän kehityksen määritelmä.....	17
3.2 Kestävän kehityksen kasvatusta	19
3.3 Osallisuus osana kestävän kehityksen kasvatusta.....	22
4 OPINNÄYTETYÖPROSESSI.....	25
4.1 Lähtökohdat ja tavoitteet	25
4.2 Prosessin kulku	26
4.3 Yhteistyöpäiväkoti	29
5 KESTÄVÄN KEHITYKSEN OPAS	31
5.1 Lähtökohdat ja tavoitteet	31
5.2 Sisältö ja toteutus	32
6 OPPAAN ARVIOINTI JA TULOKSET	37
6.1 Lapsilta saatu palaute	37
6.2 Kasvattajilta saatu palaute.....	38
6.3 Itsearviointi	40
7 POHDINTA	43
7.1 Kestävän kehityksen kasvatusta tulevaisuudessa.....	43
7.2 Eettisyys ja luotettavuus.....	43

7.3 Prosessin arviointi	45
7.4 Ammatillinen kasvu	47
LÄHTEET	50
LIITE 1	54
LIITE 2	55
LIITE 3	56
LIITE 4	59

1 JOHDANTO

Kestävä kehitys on osa maailmanlaajuisista yhteiskunnallista jatkuvaa muutosta, joka mahdollistaa kestävämpää tulevaisuutta meille ja jälkipolville (Ympäristöministeriö i.a.). Sosionomin (AMK) on tärkeää ymmärtää kestäväan kehitykseen liittyviä niin paikallisia kuin globaaleja haasteita. Niillä on vaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuoltoon. (Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit 2016.)

Kestävä kehitys ja erityisesti kierrätys näkyvät suomalaisten arjessa päivittäin ja päiväkodeissa aiempaa enemmän. Aihe koetaan yhteiskunnallisesti tärkeäksi. Lapsille halutaan opettaa nykypäivän ja tulevaisuuden valmiuksia ja perustaitoja. Halusimme opinnäytetyössämme painottaa sitä, että kestävä kehitys ei ole pelkästään kierrättämistä, vaan kokonaisvaltainen näkemys luonnosta ja sen kunnioittamisesta. Varhaiskasvatuksella on merkittävä rooli lasten kestäväan kehityksen kasvussa (Parikka-Nihti 2011, 15).

Suoritamme lastentarhanopettajan pätevyyden, joten opinnäytetyömme tuli liittyä varhaiskasvatukseen. Opinnäytetyötä ideoidessa pyrimme löytämään aihealueen, joka kiinnostaisi meitä molempia. Löysimme yhteistyökumppanin päiväkotiverkostosta, jossa toinen meistä suoritti keväällä 2016 pedagogisen työharjoittelun.

Päiväkoti Verso on yksityinen kestäväan kehityksen päiväkotiverkosto Helsingissä. Päiväkodilta nousi idea ja tarve oman toimintansa kehittämiseen. Opinnäytetyömme on aidosti työelämälähtöinen ja pyrkii vastaamaan päiväkotiverkoston tarpeisiin. Opinnäytetyömme on luonteeltaan kehittämispainotteinen opinnäytetyö, jonka produktiona toteutimme oppaan päiväkotiverkoston kasvattajien työn tueksi.

Oppaan tavoitteena on tukea kasvattajia kestäväan kehityksen kasvatuksessa ja lisätä lasten osallisuutta. Opas sisältää materiaalia käytettäväksi päiväkodin arjessa, kuten valmiiksi suunniteltuja teematuokioita, kirjallisuutta kasvattajille ja lapsille sekä vinkkejä perheiden osallistamiseksi. Päiväkoti Versolla ei ole vielä tämän kaltaista materiaalia työnsä tueksi.

Opinnäytetyömme toiminnallisessa osuudessa toteutimme neljä teematuokiota Verson lapsiryhmälle. Näimme tuokioiden toimivuuden käytännössä ja pysyimme tarvittaessa kehittämään niitä ennen oppaan julkaisemista. Tuokiot toteutimme yhdessä päiväkotia Verson 5–6-vuotiaiden kanssa. Tuokiot käsittelivät eri kestävä kehityksen teemoja ja tukivat osallisuutta sekä lapsilähtöisyyttä.

Opinnäytetyömme hyödynsaajia ovat päiväkotia Verson lapset ja varhaiskasvattajat. Tavoitteenamme on, että lapset hyötyvät oppaan kautta laadukkaasta toiminnasta. Haluamme tukea kestävä kehityksen positiivisia vaikutuksia lasten elämän eri osa-alueilla.

2 VARHAISKASVATUS

2.1 Varhaiskasvatuksen määritelmä

Varhaiskasvatuslaki (2015/580) määrittelee varhaiskasvatuksen olevan lapsen kasvatusta, opetusta ja hoitoa suunnitelmallisesti sekä tavoitteellisesti. Työssä painottuu erityisesti pedagogiikka. Lain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen iän ja kehityksen mukaista kasvua, kehitystä ja hyvinvointia kokonaisvaltaisesti. Tavoitteena on edistää lapsen elinikäistä oppimista ja tukea oppimisen edellytyksiä. Lisäksi lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja tulee kehittää ja edistää vertaisryhmässä.

Varhaiskasvatusta voidaan järjestää päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai leikki- ja kerhotoimintana. Kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on oikeus varhaiskasvatukseen. Esiopetukseen osallistuminen on velvoittavaa eli jokaiselle lapselle kuuluvaa kasvatusta. Lapselle on lain mukaan päivähoitossa tai perhepäivähoidossa laadittava henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, jossa tulee ilmetä kasvatuksen, hoidon ja opetuksen toteuttaminen. Tavoitteet varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi tulee kirjata niin, että ne tukevat lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi tulee näkyä. Suunnitelmaa laadittaessa lapsen mielipide on otettava huomioon. Suunnitelma on laadittava yhdessä henkilöstön ja lapsen vanhempien kanssa. (Varhaiskasvatuslaki 2015/580.)

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen elämää. Varhaiskasvatuksessa rakennetaan pohja sosiaalisuudelle, luovuudelle, itsetunnolle ja tiedonhalulle. (Jantunen 2011, 11.) Varhaiskasvatus on kasvatuksellista vuorovaikutusta, joka perustuu muun muassa elämän ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä kasvattajien antamaan tukeen lasten kasvussa ihmisyyteen ja elämäntapoihin, jotka edistävät hyvinvointia (Opetushallitus 2016, 19). Varhaiskasvattajien rooli lasten elämässä on merkittävä, sillä kasvattaja voi vaikuttaa siihen, millaisia rakennusaineita lapsi saa kasvulleen (Jantunen 2011, 11).

Tavoitteellinen ja suunnitelmallinen varhaiskasvatus koostuu kasvatuksen, hoidon ja opetuksen kokonaisuudesta (Stakes 2005, 11). Kasvatuksen tehtävänä on tukea lapsen kasvua osaavaksi aikuiseksi tulevaisuudessa. Samalla kasvatuksessa on tärkeää korostaa lapsen asemaa toimia aktiivisesti jo varhaislapsuudessa. Lapset ovat aktiivisia toimijoita vuorovaikutussuhteessaan kasvattajiin ottamalla vaikutteita sosiaalisesta, kulttuurisesta ja fyysisestä ympäristöstään. (Turja 2017, 39–41.)

Varhaiskasvatuksen toiminnan perustana ovat pedagogiikka, lapsuuden merkityksen ymmärtäminen ja tietämys lasten kehityksestä ja oppimisesta. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lasten oikeuksia hyvään ja turvalliseen lapsuuteen, jossa lapsi saa kokea olevansa arvokas. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lasten oikeuksia kuulluksi ja nähdyksi tulemisessa. (Opetushallitus 2016, 19.)

Laadukkaan varhaiskasvatuksen ensisijainen tavoite on lasten hyvinvointi, joka näkyy esimerkiksi lasten tasavertaisessa kohtelussa. Kasvatuksessa korostuvat demokraattiset arvot, joita ovat yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus. Arvot ohjaavat esimerkiksi sitä, kuinka toisia ihmisiä tulee kohdella. (Opetushallitus 2016, 19.)

Ammattitaitoisella henkilöstöllä on merkittävä osuus laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumisessa (Stakes 2005, 11). Kasvattajat tulkitsevat eri tavoin hyvää kasvatusta. Yhteinen näkökulma tukee kasvattajia pysymään samansuuntaisissa kasvatusmenetelmissä ja arvoissa. (Nummenmaa, Karila, Joensuu & Rönholm 2007, 25.) Jos kasvattaja on passiivinen, hän jättää käyttämättä mahdollisuutensa tukea lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia, oppimista ja kehittymistä. Tärkeää on, että varhaiskasvattaja tiedostaa läsnäolon ja aktiivisuuden merkityksen osana laadukasta varhaiskasvatusta. (Kalliala 2008, 269.)

2.2 Kasvatusyhteistyö

Varhaiskasvatuslaki (1973/36) velvoittaa, että varhaiskasvattajat toimivat yhdessä lapsen ja tämän huoltajan kanssa lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi. Varhaiskasvatuslakia on päivitetty vuonna 2015. Kasvatusyhteistyön tavoitteena on korostaa, että jokainen lapsi saa kehitykseensä ja tarpeisiinsa sopivaa kasvatusta, hoitoa ja opetusta (Opetushallitus 2016, 32). Kasvatusyhteistyö on ollut nimikkeeltään ennen kasvatuskumppanuus, mutta nimike on vaihtunut Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman uudistuksen myötä.

Kasvatusyhteistyö, eli huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö, nähdään yhtenä keinona toteuttaa laadukasta varhaiskasvatusta. Varhaiskasvattajilla ja vanhemmilla on arvokasta tietoa lapsesta, jonka pohjalta luodaan yhteinen toimintatapa hyvän kasvatuksen takaamiseksi. Kasvatusyhteistyö perustuu ensisijaisesti haluun toimia yhdessä. Molemmat osapuolet sitoutuvat tukemaan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 118.)

Kasvatusyhteistyön toteutumisen taustalla ovat luottamus, tasa-arvoinen vuorovaikutus ja kunnioitus. Vuorovaikutuksen on tärkeää olla dialogista, eli tasavertaista vuorovaikutusta kasvattajan ja vanhemman välillä. Tämä antaa mahdollisuuden esittää eriäviä mielipiteitä, jonka kautta toinen voi saada uusia näkökulmia. Kun yhteistyö perustuu luottamukselle ja vuorovaikutukselle, haasteellisetkin tilanteet voidaan käsitellä yhdessä hyvässä ilmapiirissä. Tavoitteena on huoltajien ja kasvattajien sitoutuminen yhdessä lasten turvalliseen kasvatukseen, kehityksen edistämiseen ja yhteistyöhön liittyviin arvoihin ja tavoitteisiin. (Opetushallitus 2016, 32–33; Järvinen ym. 2009, 118–119.)

Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma korostaa keskustelun tärkeyttä kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, vastuista ja tavoitteista. Vanhempien mahdollisuutta osallistua kasvatustyön tavoitteiden ja toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä kasvattajien ja lasten kanssa halutaan tukea. (Opetushallitus 2016, 32–33.) Tätä tukee esimerkiksi henkilökohtaisesti laadittavat varhaiskas-

vatussuunnitelmat. Yhtenä tavoitteena on tunnistaa herkästi ja varhaisessa vaiheessa lapsen mahdollinen kasvun, oppimisen tai kehityksen alueella oleva tuen tarve. (Stakes 2005, 31–32.)

Kasvattajat ovat aloitteellisuudellaan ja aktiivisuudellaan vastuussa siitä, että yhteistyö huoltajien kanssa toteutuu. Kasvatusyhteistyö halutaan nähdä päivittäisenä. Tämä toteutuu, kun päivittäiset tapahtumat, kokemukset ja kasvattajien havainnot lapsen arjesta jaetaan vanhempien kanssa. Kasvattajan kannustavat ja myönteiset viestit lapsen kehityksestä ja oppimisesta ovat vanhemmille tärkeitä. Kasvatusyhteistyön tavoitteena on myös tukea huoltajia vanhemmuuteen liittyvissä kysymyksissä, mikä halutaan mahdollistaa kaikille kielestä tai kulttuurista riippumatta. Tarvittaessa keskustelutilanteissa käytetään tulkkia. Tavoitteena on huomioida lasten yksilölliset tarpeet ja perheiden moninaisuus. (Opetushallitus 2016, 32–33.)

2.3 Pedagogisuus oppimisen perustana

Varhaiskasvatuksella on tärkeä rooli elinikäisessä oppimisessa (Eerola-Pennanen, Vuorisalo & Raittila 2017, 21). Varhaiskasvatuksessa oppiminen tapahtuu kokonaisvaltaisesti. Oppiminen on jatkuvaa, aktiivista ja omakohtaisiin kokemuksiin sekä vuorovaikutukseen perustuvaa kasvua. Oppiminen tapahtuu havaitsemisen, ajattelun, muistin toiminnan, tiedonkäsittelyn, vireyden ja aistitoimintojen kautta. (Koivunen & Lehtinen 2015, 147.)

Kasvatus, opetus ja hoidon kokonaisuus pohjautuvat pedagogiikalle, joka on avain laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumiseen. Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Pedagogiikka on monitieteistä, tavoitteellista, suunnitelmallista ja ammatillisesti johdettua toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan ja käsitykseen oppimisesta, lapsuudesta ja lapsesta. Pedagogiikka on läsnä varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa ja oppimisympäristöissä. Oppimisympäristöjen kehittäminen tukee lasten oppimista ja hyvinvointia. (Opetushallitus

2016, 20–22; Turja 2017, 40–41.) Tutussa ympäristössä lapsi pääsee hyödyntämään taitojaan parhaiten (Jantunen 2011, 8–9).

Pedagogiseen toimintaan nähdään kuuluvaksi kolme keskeistä didaktista eli opetus-oppimisprosessin teoriaan liittyvää käsitettä, joita ovat kasvatuksen sisällöt, tavoitteet ja menetelmät. Toiminta muodostuu varhaiskasvatuksen sisällöllisistä orientaatioista. (Helenius & Korhonen 2008, 151–152.) Sisällölliset orientaatiot liittyvät muun muassa ilmaisuun ja tutkivaan toimintaan (Opetushallitus 2016, 39). Toiminnan aikana näkyy kasvattajan puheenvuoro. Tarkoitus on suunnata lapsen kiinnostus aiheeseen ja saada lapsi orientoitumaan uuden oppimiseen. Pedagogiset ja teemalliset sisällöt tulee rakentaa lasten kiinnostuksen kohteista, kokemuksista ja aloitteellisuuden tukemisesta käsin. (Helenius & Korhonen 2008, 152; Opetushallitus 2016, 22.)

Pedagogisen oppimisprosessin suunnittelussa kasvattajan tulee tiedostaa toiminnan tavoitteet, jotka perustuvat lapsiryhmän tuntemiseen (Matikainen 2008, 157). Kasvattajien suunnitelmat ja lasten intressit tulee sovittaa yhteen arjen toimintaan. Kasvatuksessa on tärkeää rakentaa toiminta pedagogiselle asiantunteukselle ja yhteiselle ymmärrykselle kasvattajien kesken. Tärkeää on kasvattajien osaamisen näkyminen toiminnassa. (Turja 2017, 40–41; Opetushallitus 2016, 20–22.)

Oppimisen yhtenä mallina toteutetaan teematyöskentelyä, joka perustuu pedagogiikkaan ja yhteisölliseen tutkimiseen. Teematyöskentelyssä näkyy pitkäjänteisyys, kiinnostus, kuunteleminen sekä tiedon vastaanottaminen. Teematyöskentelyn kautta opitaan vastuunottamista, yhteenkuuluvuutta ja toisen auttamista. Teemojen valinnassa on tärkeää, että ne innostavat sekä tukevat lasten aktiivisuutta, aistien kehittymistä ja omaan havainnointiin perustuvaa oppimista. (Lipponen 2017, 31; Hakkola & Virsu 2000, 58–64.)

2.4 Lapsilähtöisyys

Lapsilähtöisyys on yleistynyt 1990-luvun jälkeen. Tavoitteena on huomioida jokaisen lapsen yksilöllisyys. (Turja 2017, 40.) Usein lapsilähtöisyys sekoitetaan

lapsikeskeisyyteen, vaikka siitä ei olekaan kyse. Varhaiskasvatuksessa tärkeintä on sisäistää lapsilähtöisyyden merkitys lapsen kasvatuksessa. (Kalliala 2008, 19.)

Lapsilähtöinen kasvatusta vastaa lapsen tarpeisiin kasvattajan ohjatessa ja suoja-
tessa lasta. Ilman aikuisen ohjausta lapsella ei ole riittäviä valmiuksia toimia jo-
kaisessa tilanteessa oikein. Aidossa lapsilähtöisyydessä lapsi saa olla lapsi
omassa maailmassaan. Edellytyksenä tälle on, että aikuinen toimii aikuisen roo-
lissa ja määrittää lapselle rajat. Aikuisen tehtävänä on luoda lapselle turvallinen
ympäristö rutiineineen ja rytmeineen, jotka kantavat lasta. (Kalliala 2010, 16, 20–
21; Jantunen 2011, 6–7.)

Kasvatuksessa on tärkeää yhdistää aikuisjohtoisuus lapsilähtöisyyteen niin, että
lapsella on mahdollisuus tuoda tarpeensa julki. Tämä vahvistaa lapsen oikeuksia
vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Rehellinen ja avoin vuorovaikutus lapsen ja
aikuisen välillä ovat turvallisen ja hyvän kasvatuksen ehto. (Kalliala 2008, 20;
Jantunen 2011, 6–7.) Vuorovaikutus aikuisten ja lasten välillä sävyttää päiväko-
din kaikkea toimintaa (Kalliala 2008, 11). Kasvattajana aikuinen tarvitsee lapsen
luottamuksen, joka kumpuaa arvostuksesta esimerkiksi kuuntelutilanteissa. Kun
kasvattaja on läsnä, vahvistuu lapselle luottamus siitä, että kasvattaja on häntä
varten. Lapsi tarvitsee aikuisen, jota kunnioittaa. (Mäkelä & Jantunen 2011, 79;
Jantunen 2011, 6–7.)

Aito toimintaan perustuva lapsilähtöisyys mahdollistuu parhaiten pienryhmätoi-
minnassa. Kasvattaja pääsee tällöin toteuttamaan yhdessä lasten kanssa heidän
ikätaisoistaan sekä ryhmän tarpeisiin ja toiveisiin sitoutunutta toimintaa. Tavoit-
teena on, että lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa toimintaan. Kasvattaja opettaa
perustekniikoita, mutta toimii ryhmässä ensisijaisesti haastajana ja innostajana.
Pienryhmässä kasvattajan on helpompaa tukea kunkin lapsen kehitystä yksilölli-
sesti. (Jantunen 2011, 10–11.)

Lapsilähtöisessä kasvatuksessa on tärkeää antaa lapselle myös leikin avaimet.
Lapsi pääsee tutkimaan ympäristöään, itseään ja oman osaamisensa rajoja. Ai-
kuinen toimii mahdollistajana. Kun lapsi toimii vuorovaikutuksessa ympäristön ja

ihmisten kanssa, lapselle syntyy taito käsitellä ja jäsentää tietoa. (Jantunen 2011, 10.)

2.5 Leikillisyys

Leikillisyys on käsitteenä moniulotteinen ja kuvaa leikkien ja pelien kautta tapahtuvaa oppimista. Leikillisyys on osa ihmisyyttä ja läsnä kaikkialla. Leikillisyys rinnastetaan leikkiin ja elämykselliseen tekemiseen. Leikillisyys nähdään luovan työskentelyn edellytyksenä. (Kangas 2014, 73–75.)

Leikkiä pidetään toisinaan itsestäänselvyytenä, eikä sille nähdä sen suurempaa merkitystä (Jantunen 2011, 7). YK:n lapsen oikeuksien julistuksessa todetaan, että jokaisella lapsella on oikeus leikkiin (Unicef i.a.). Pedagogiikan näkökulmasta leikki on tärkeää varhaislapsuudessa ja pienen lapsen paras oppimisympäristö (Helenius & Korhonen 2017, 73; Helenius & Korhonen 2008, 109). Leikki on lapsen ominta, ensimmäistä itsenäistä toimintaa. Fyysiset ja psyykkiset tarpeet tulevat tyydytetyiksi monipuolisesti leikin avulla. Lapsi harjoittelee, elää ja oppii jatkuvasti leikin kautta. Se on tärkeä osa lapsen ajattelun, tunteiden ja tahdon kehittymisessä. (Koivunen & Lehtinen 2015, 152, 162.)

Leikki on välttämätöntä, jotta lapsen persoonalliset, sosiaaliset, kognitiiviset ja emotionaaliset osa-alueet voivat kehittyä. Lapsi oppii leikin avulla erottamaan ulkoisen todellisuuden leikistä. Leikin kautta lapsi voi käsitellä kokemuksiaan ja havaintojaan ympäröivästä maailmasta ja tutustua paremmin omaan sisäiseen maailmaansa. Leikin on todettu parantavan lapsen luottamusta omiin kykyihinsä. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 66; Helenius & Lummelahdi 2013, 14.)

Lapsi oppii vastaanottamaan empatiaa kanssalleikkijöiltä, huomioimaan toiset ja luomaan ystävyyssuhteita. Leikkiessä lapsen luova ajattelu, kielellinen kehitys ja ongelmanratkaisutaidot kehittyvät. (Järvinen ym. 2009, 66; Helenius & Lumme-

lahti 2013, 14.) Jokaisella on omakohtainen kokemus leikistä ja lasten näkökulmasta se on erilaista kuin aikuisten näkökulmasta. Lasten silmin leikki ei ole tavoitteellista, vaan itse rakennettua toimintaa. (Hakkarainen 2008, 99.)

Leikin keskeisiä tunnusmerkkejä ovat sisäinen motivaatio, vapaaehtoisuus ja tyydytys leikin tuomasta kokemuksesta (Kalliala 2008, 40). Leikki alkaa varhaisessa iässä jo ennen kuin lapsi kykenee luomaan kuvitteellisia tilanteita. Leikki on enemmänkin suhtautumistapa erilaisiin ympäröiviin asioihin ja leikkiä voidaan luokitella monin tavoin. (Kalliala 2008, 41.)

Tieto varhaisen kehityksen merkityksestä ohjaa varhaiskasvatuksen pedagogista ja teoreettista pohjaa. Lapsen jokaisella kehitysvaiheella on ainutlaatuinen merkityksensä leikissä ja sen kehittymisessä. Varhaiskasvatuksessa lasten kasvussa ja kehityksessä painottuu leikki-ikä, joka alkaa noin kaksivuotiaana ja kestää kouluikään asti (Kronqvist 2017, 13–14; Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2006, 159–160.)

Leikki voi tapahtua yksin tai vuorovaikutuksessa toisten kanssa symbolisesti, rinnakkain ja vastavuoroisesti (Kalliala 2008, 41). Leikki kehittyy rinnakkaisleikistä vuorovaikutteiseen roolileikkiin iän myötä. Alle kolmevuotiaiden leikki perustuu usein aikuisten toiminnan jäljittelyyn ja jatkuvaan kertaamiseen. Leikillä ei tässä vaiheessa ole tärkeää niinkään leikin lopputulos, vaan itse leikkiminen. Lapselle leikki on todellista. Kolmevuotiaiden leikki on jo mielikuvituksellisempaa ja rikkaampaa. Leikki on hyppelähtivää ja keskittyy moneen asiaan. (Jantunen 2011, 8–9.)

Viisivuotiaiden leikkiin kuuluvat roolileikit, joissa korostuu vastavuoroisuus ja yhteinen suunnittelu leikkijöiden kesken (Jantunen 2011, 8–9). Leikki näyttäytyy vuorovaikutteisena, lapsi leikkii pitkään ja voi työstää leikkiään seuraavina päivinä. Kehityspsykologian näkökulmasta viisivuotias pitää kavereita tärkeinä ja pystyy toimimaan ryhmätilanteissa aikuisen ohjauksessa. Ristiriitatilanteiden selvittäminen onnistuu toisinaan ilman aikuisen ohjausta. Lapsen on helppoa ymmärtää, jos toisesta tuntuu pahalta, mutta lapsi voi silti toimia itsekeskeisesti. (Vilén ym. 2006, 159–160.)

Kuusivuotiaan leikki on kehittyneempää, vuorovaikutuksellisempaa ja sijoittuu useammin kodin ulkopuolelle. Ryhmässä toimiminen ja sääntöjen noudattaminen on helppoa, mutta toisinaan lapsi tarvitsee aikuisen ohjausta. Kuusivuotias kokeilee rajojaan ja käsittelee leikissään vanhenemista ja isoksi kasvamista. Leikissä näkyy usein vanhemmilta ja kasvattajilta omaksutut arvot ja asenteet. Kehityspsykologian näkökulmasta kuusivuotias hallitsee sosiaalisia tilanteita ja ilmaisee mielipiteitään. Lapsi tarvitsee paljon vapaata leikkiä ja mahdollisuuksia toimia pienessä ryhmässä. (Vilén ym. 2006, 159–160.)

Varhaiskasvattajan on tärkeää tuntea leikin lajit ja lapsen kehitysvaiheet, jotta voi mahdollistaa leikille parhaat edellytykset. Turvallisuus, ennakoitavuus, havainnointi ja leikin tukeminen ovat osa varhaiskasvattajan työtä. (Kalliala 2008, 41, 50.) Varhaiskasvatuksessa on tärkeää ottaa huomioon leikin tärkeys esimerkiksi päivän aikataulua suunnitellessa, jotta myös vapaalle leikille on tilaa arjessa. Leikkitapahtumassa kasvattaja voi ohjata lasten huomion tärkeisiin arvoihin, taitoihin ja tietoihin kuitenkin puuttumatta leikin sisältöön. (Helenius & Lummelahti 2013, 225 – 227.) Kasvattajana lapsen kanssa leikkiessä on tärkeää muistaa antaa lapselle päärooli. Kun lapsi hyödyntää leikkinsä pohjana aikuisen mallia, on tärkeää antaa hänelle mahdollisuus keksiä ja kehittää leikkiä itse eteenpäin. (Kalliala 2008, 41; Jantunen 2011, 8–9.)

3 KESTÄVÄ KEHITYS VARHAISKASVATUKSESSA

3.1 Kestävän kehityksen määritelmä

Kestävä kehitys on maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja paikallisesti tapahtuvaa jatkuvaa yhteiskunnallista muutosta. Päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Ympäristö, ihminen ja talous otetaan tasavertaisesti huomioon kaikessa toiminnassa ja päätöksenteossa. (Ympäristöministeriö i.a.) Kestävän kehityksen määritelmä sisältää ajatuksen siitä, että nykyhetkessä voitaisiin tyydyttää ympäristön tarpeet niin, että se ei ole pois tulevilta sukupolvilta. Tärkeimpänä tavoitteena tulevaisuuteen katsoen on säilyttää maapallon elinkelpoisuus. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 20–21.)

Kestävä kehitys on jaettu neljään kestävyteen. Kestävä kehitys on niin ekologista, taloudellista kuin sosiaalista ja kulttuurillista kehitystä. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 37–41.) Sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyiden keskeinen tehtävä on taata hyvinvoinnin edellytysten siirtyminen sukupolvelta toiselle. Tämä näkyy myös ekologisessa ja taloudellisessa kestävydessä. (Ympäristöministeriö i.a.)

Ekologisen kestävä kehityksen päämääränä on turvata maapallon säilyminen elinkelpoisena tulevaisuudessakin. Ihmisen toiminnan tulisi sopeutua maapallon luonnonvaroihin ja kestävykseen, esimerkiksi turvaamalla ekosysteemien toimivuus. (Suomen YK-liitto i.a.) Ekologisessa kestävässä kehityksessä on kyse luonnon monimuotoisuuden turvaamisesta (Cantell 2004, 24).

Ympäristön muuttuminen on osaltaan aiheuttanut monimuotoisuuden köyhtymistä ja tämän seurauksena elinympäristöt sekä eliölajit ovat vähentyneet ja uhanalaistuneet (Cantell 2004, 24). Ekologisen kestävyden kannalta on tärkeää ennaltaehkäistä maapallolle vahingollisten haittojen syntyä, jotta ympäristön tila ei heikkene entisestään (Kestävä kehitys i.a.). Ekologinen kestävä kehitys toteutuu, kun ympäristöstä huolehditaan niin, että tulevatkin sukupolvet voivat nähdä sen samanlaisena kuin nyt (Hahnel 2012, 34).

Taloudellisen kestävä kehityksen perusideana on tuottaa palveluita ja tuotteita ympäristöä rasittamatta. Tavoitteena on tasapainoinen kasvu velkaantumatta tai luonnonvaroja hävittämättä. Kestävä talous peräänkuuluttaa inhimillistä pääomaa, kuten kasvatusta ja koulutusta. (Cantell 2004, 24.)

Taloudellinen kestävyys ei perustu velkaantumiseen, vaan se on sisällöltään ja laadultaan jatkuvaa tasapainoista kasvua. Se luo otolliset olosuhteet yhteiskunnassa hyvinvoinnin vaalimiselle ja lisäämiselle. Lisäksi haasteet, kuten sosiaali- ja terveysmenojen kasvu, on helpompaa käsitellä talouden ollessa kestävällä pohjalla. Taloudellinen kestävyys on sosiaalisen kestävyuden perustaa. (Kestävä kehitys i.a.)

Sosiaalisen kestävä kehityksen edistäminen on kestävä kehityksen ydinosasta (Cantell 2004, 25). Sosiaalisesti kestävyteen kuuluu neljä ulottuvuutta, joita ovat ihmisten keskinäinen riippuvuus, aktiivinen kansalaisuus, terveyttä edistävät elämäntavat ja globaali solidaarisuus. Sosiaalisessa kestävyudessa ihminen pyrkii rajoittamaan luonnon toimintaa, esimerkiksi suojautumalla bakteereita vastaan. Kestävyysajattelu vaikuttaa toimintaan, sillä jokainen valinta on vahvistamassa tai heikentämässä todellisuutta. Ihminen voi toimia arjessaan vastuullisesti vahvistaen tulevaisuuden elinvoiman ja sukupolvien toimintakyvyn lisääntymistä. (Salonen 2012, 10–12.)

Sosiaalisen kestävyuden arvoja ovat muun muassa vapaus, vastuu, ekologinen eheys ja rauha. Sosiaalisesti kestävä kehitys korostaa ihmisarvoa ja yhteyttä. Sosiaalinen yhteiskunnallinen osallisuus edistää yhteiskunnan hyvinvointia sukupolvilta toisille ja parantaa elämänlaatua, joten osallisuudella on suuri merkitys. (Salonen 2012, 12–13.) Jatkuva köyhyys, syrjäytyminen, väestönkasvu, ruoka- ja terveydenhuolto, sosiaalisten erojen kasvu, tasa-arvo sukupuolten välillä sekä koulutuksen järjestäminen ovat maailmanlaajuisia sosiaalisen kestävyuden haasteita (Ympäristöministeriö i.a.; Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2017).

Kulttuurisesti kestävä kehityksen toimintaa ohjaa ajatus siitä, että kaikkien ihmisten arvot ja kulttuurit ovat samanarvoisia (Parikka-Nihti 2011, 12). Pyrkimyksenä on vahvistaa kulttuurista identiteettiä. Tämä onnistuu perinteitä ja luontoa vaalien. (Cantell 2004, 25.)

3.2 Kestävän kehityksen kasvatus

Varhaiskasvatuksen rooli kestävä kehityksen arvojen ja asenteiden edistämisessä on merkittävä (Salonen 2012, 12). Kestävän kehityksen kasvatus on elinikäistä oppimista ja kasvamista (Parikka-Nihti 2011, 13). Ekologinen ajattelu ja kyky ymmärtää luonnon ja ihmisen keskinäistä suhdetta kehittyy jatkuvasti (Stone 2010). Ihminen voidaan nähdä osaksi luontoa, jolloin ihmisen ja ympäristön suhdetta on helpompi määrittää. Ympäristö on yhteiskunnallinen, mutta myös henkilökohtainen ja sosiaalinen kenttä. Kestävän kehityksen kasvatuksessa on tärkeää korostaa ympäristön suhdetta itseen henkilökohtaisella tasolla. Tavoitteena on viedä eteenpäin globaalia ymmärrystä siitä, että kaikilla on yhtäläinen mahdollisuus vaikuttaa maapallon elinkelpoisuuden säilyttämiseen. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 18, 22, 35.)

Kestävän kehityksen kasvatusta sivuaa terminäkin tutumpi ympäristökasvatus, joka on sisällöltään suppeampi, mutta tukee kestävä kehityksen kasvatusta. Ympäristökasvatuksen tavoitteena on lisätä lasten ympäristömyönteisiä asenteita sekä kasvattaa tietoisuuteen sosiaalisten, taloudellisten ja ekologisten tekijöiden keskinäisestä riippuvuudesta. Lapset saadaan näin tiedostamaan riippuvuutensa ympäristöstä. Ympäristökasvatus tukee yksilöiden ja yhteisöjen arvojen, taitojen sekä toimintatapojen muuttumista kestävä kehityksen mukaisiksi. Ympäristökasvatus tarjoaa lapsille mahdollisuuden oppia asioita, jotka tukevat fyysisen ja sosiaalisen ympäristön suojelua ja ympäristön tilan paranemista. Henkilökohtainen ympäristötietoisuus ja -vastuullisuus, sosiokonstrukttiivinen oppiminen, kyky ymmärtää muiden näkökulmia ja tietoisuus ympäristön merkityksistä hyvinvoinnille vahvistuvat varhaisessa iässä. Ympäristökasvatuksen lähtökohdat nojaavat lapsen kokonaisvaltaiseen kehittymiseen fyysisesti, kognitiivisesti ja emotionaalisesti. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 20–21, 27.)

Kestävän kehityksen kasvatusta tuo mukaan vahvemman sosiaalisen, yhteiskunnallisen ja osallistavan näkökulman. Kestävän kehityksen kasvatusta on voimaannuttavaa ja iloista kasvatusta. Tarkoituksena on vahvistaa lasten osallisuutta sekä kykyä havainnoida, tutkia, ihmetellä ja ymmärtää ympäristöään. Lasten kokemusmaailma rikastuu eri kestävän kehityksen teemojen ja näkökulmien avulla. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 22, 35–36.)

Lapsia tuetaan toimimaan ympäristön hyväksi esimerkiksi kierrätyksen, jätteiden lajittelun ja energian säästämisen myötä. Päivähoidossa kestävä kehitys voi näyttäytyä päivittäisinä pieninä tekoina, jotka kasvattavat lasten ajattelua ja taitoa sekä tukevat lapsen kuulemistaan. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 36; Parikka-Nihti 2011, 15.) Vihreä Lippu on yksi esimerkki varhaiskasvatuksessa käytettävistä kestävän kehityksen toimintamalleista. Se on kansainvälisesti levinnyt ympäristöohjelma päiväkoteihin ja kouluihin, mikä pyrkii vähentämään ympäristökuormitusta ja lisäämään kestävän kehityksen kasvatusta. Työkaluna Vihreä Lippu toteuttaa varhaiskasvatuksen kestävän kehityksen ja osallisuuden tavoitteita yhteisöllisyyden keinoin. (Vihreä lippu i.a.)

Kestävän kehityksen kasvatuksen arvoihin kuuluvat avoimuus, aito vuoropuhelu lasten ja aikuisten kesken sekä varhaiskasvatusta ohjaavat arvot. Kestävän kehityksen kasvatuksen taustalla näkyy selkeästi ihmisten ja ympäristön kunnioittaminen. Kasvattajan on tärkeää sisäistää arvot, jotta kestävä kehitys tulee luontevasti osaksi päivähoiton arkea. (Parikka-Nihti 2011, 15.) Arvot toimivat kasvattajien valintojen ja toimintojen organisoinnissa (Nummenmaa, Karila, Joensuu & Rönholm 2007, 25).

Kasvatuksen näkökulmasta ekologinen kestävä kehitys painottaa luonnosta, lähiympäristöstä ja toisesta ihmisestä huolehtimista. Lapsi oppii arvostamaan itseään ja toisia ihmisiä. Tärkeää on, että lapsi saa kysyä ja ihmetellä aikuisen tarttuessa lapsen havaintoihin. Näin kokemus tärkeäksi ja merkitykselliseksi tulemisesta mahdollistuu. Saatuaan kokea arvostuksen tunteen, lapsi oppii osoittamaan arvostusta ympäristöään ja lähimmäisiään kohtaan. Tämän avulla voidaan

vahvistaa luonnon merkitystä ja lapsen kokemusta vaikuttaa oman lähiympäristönsä hyvinvointiin. (Parikka-Nihti 2011, 19.)

Ekologisessa kasvatuksessa luovuus ja mielikuvituksen käyttäminen ovat tärkeässä osassa, sillä niin leikeissä, liikunnassa kuin kädentaidoissa, ne ovat toiminnan perustana. Ekologiseen kestäväan kasvatukseen kuuluu kulutuksen ja ekologisesti kestäväan toiminnan pohtiminen lasten kanssa. Kasvattaja kannustaa lasta jakamaan omastaan ja käyttämään vain sen, mitä kulloinkin tarvitsee. Lapsi oppii luonnonvarojen säästämistä ja ymmärtää kierrättämisen merkityksen, jolloin lapsen rooli hyvinvoinnin tekijänä korostuu. Lisääntynyt tieto muokkaa asenteita ja käyttäytymistä. Tämä kantaa myös tulevaisuuteen. (Parikka-Nihti 2011, 19–20; Salonen 2012, 12.)

Kasvatuksessa taloudellinen kestävä kehitys on taloudellisen kulttuurin ja ajattelun oppimista. Kasvattajan toiminta antaa lapselle mallin siitä, mikä on tärkeää ekologisen jalanjäljen pienentämiseksi. Lapsen kanssa voidaan pohtia tavaroitten ja lelujen eliniän pidentämistä, kaupallistumista sekä valmiiden lelujen määrää. Parhaimmillaan taloudellinen kestävä kehitys on vuoropuhelua, jossa lapsi omaksuu asenteita ja taitoja, joiden avulla voi toimia vastuullisesti. Kasvatus on yhteisöllistä koko ryhmän kannustaessa toisiaan kestäväan kehityksen tekoihin. Tämä ohjaa lasta pohtimaan kestäväan kulutusta päiväkodin ulkopuolella ja samalla opitut asenteet ja taidot siirtyvät koteihin osaksi perheiden arkea. Näin voidaan osallistaa perheitä taloudelliseen kestäväan kehityksen kasvatukseen. (Parikka-Nihti 2011, 20–21.)

Sosiaalinen kasvatus on tasa-arvoista, pyrkii toiminnallaan tasoittamaan sosiaalisia eroja, painoittamaan sosiaalisia suhteita ja yhteistyötaitoja sekä toisen huomioimista ja osallisuutta (Parikka-Nihti 2011, 23–24). Kasvattajan tarkoituksena on luoda lapselle mahdollisuus kysyä ja etsiä vastauksia, jolloin lapsen osallisuuden tunne vahvistuu. Kasvattajan tehtävänä on mahdollistaa lasten edellytykset toimintaan ja sitä kautta oppimiseen. Oppiminen mahdollistuu, kun lapsi kokee oman roolinsa yhteisössä merkitykselliseksi. (Parikka-Nihti 2011, 24.) Kasvatuksella on keskeinen tehtävä edistää sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Kasvatusyhteisössä ymmärrys monitahoisesta maailmasta, ihmisen ja luonnon riippuvuussuhteesta ja vaikuttamisen mahdollisuuksista lisääntyy. Kasvattaja voi tukea lasta

ymmärtämään kestäväen kehityksen globaalin ulottuvuuden. Kasvattajalta odotetaan sensitiivisyyttä globaaleja kehityshaasteita tunnistaessa ja ratkaisuja haettaessa. (Salonen 2012, 14.)

Kulttuurillisen kestävyuden kannalta on tärkeää huomioida kulttuurinen moninaisuus, kulttuuriperinnön vaaliminen ja eteenpäin vieminen. Tämä mahdollistaa kulttuurien säilymisen ja kehittymisen sukupolvelta toiselle. (Ympäristöosaava ammattilainen i.a.) Suomalaisuus nähdään kulttuurisesti olevan sidoksissa metsään. Satujen kautta kuvataan paljon metsän ja luonnon vaikutusta ihmisen hyvinvointiin. Kasvattajan liittäessä tarinat ja sadut lähiympäristöön sekä nykypäivään, ne alkavat elää uudelleen ja ovat osa kulttuurisen identiteetin muodostumista. (Parikka-Nihti 2011, 25.)

Kestäväen kehityksen opetustilanteissa kasvattajan tulee olla herkkä, vastaanottavainen ja olla läsnä lapsille kuunnellen heidän ajatuksiaan. Kasvattajan tulee tarttua hetkeen. Tärkeää on eläytyä ja tutkia yhdessä lasten kanssa. Kasvattajan tulee olla innostava ja kannustava, mahdollistaa uuden oppimisen ja löytämisen ilon sekä luoda onnen hetkiä kokemusten kautta. (Matikainen 2008, 160.) Lasten kokemuksilla on merkitystä kestäväen kehityksen kasvatuksen toteutumisessa, sillä kokemukset liittyvät vahvasti arvojen muodostumiseen. Kokemusten ollessa positiivisia, lapsi kokee ympäristön hyvää oloa tuottavana kokonaisuutena. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 28–29.) Osallisuus on tärkeässä osassa kestäväen kehityksen kasvatuksessa, joten käsittelemme sitä laajemmin omassa kappaleessaan.

3.3 Osallisuus osana kestäväen kehityksen kasvatusta

Yksi kestäväen kehityksen kasvatuksen peruspilareista on osallisuus, sillä se viittaa ihmisen kuulumiseen yhteiskuntaan (Parikka-Nihti 2011, 34). Osallisuus on jatkuvaa yhdessä oppimista ja osa pedagogiikkaa (Heikka, Fonsén, Elo & Leinonen 2014, 68). Osallisuus näkyy vuorovaikutuksessa, yhteisessä toiminnassa ryhmässä ja sosiaalisissa suhteissa. Kaikki arjen rutiinit ja perustoiminnot, joissa lapsi on toimijana, kuuluvat osallisuuden määrittelyyn. Osallisuudessa jokainen

osapuoli kasvattajista lapsiin ovat tasa-arvoisia keskenään. (Heikka ym. 2014, 18.) Osallisuuden kulttuuri on kehittynyt ja levinnyt kasvattajien tietoisuuden sekä osallisuuteen perustuvan pedagogiikan kehittämisen halun lisääntyessä (Turja 2017, 43). Osallisuuden määrittely on toisinaan hankalaa, sillä siihen liittyy tutkimustiedon puute lasten osallisuuden ilmenemisestä (Heikka ym. 2014, 18).

Osallisuus mahdollistaa lapselle tilaisuuden rakentaa tietoa, kulttuuria ja omaa identiteettiään yhdessä muiden kanssa (Turja 2017, 46). Lasten aito osallisuus voidaan taata parhaiten ymmärtämällä auktoriteetin, leikin ja toiminnallisuuden merkitys varhaiskasvatuksessa (Jantunen 2011, 11). Tunnekokemus on keskeistä lapsen osallisuuden kokemuksessa. Kokemukset vahvistavat yksilöllisiä voimavaroja ja vaikuttavat yhteisön ilmapiiriin. Positiivinen osallisuuden kokemus näkyy lapsesta yleensä iloisuutena ja riemuna tai intensiivisenä sitoutuneisuutena opin kannalta merkityksellisessä vuorovaikutustilanteessa. (Heikka ym. 2014, 18–19; Turja 2017, 49–50.) Osallisuuden toteutuessa lapsi kokee olevansa hyväksytty ja tärkeä jäsen yhteisössään. Osallisuuden kautta lapsi tulee kohdatuksi ja kokee olevansa turvassa. (Eskel & Marttila 2013, 78.)

Päiväkodissa osallisuus voi näyttäytyä monenlaisessa toiminnassa. Toiminta voi olla spontaania tai järjestettyä toimintaa lasten osallisuuden mahdollistamiseksi. Usein lasten osallisuus konkretisoituu toiminnassa. (Turja 2017, 47.) Kasvattajat voivat tukea lasten osallisuutta esimerkiksi lapsille kehiteltävien erilaisten motivoivien toiminnallisten menetelmien ja kommunikaatiotapojen avulla. Näiden kautta tuetaan lasten ymmärrystä, ilmaisua ja muistia. Kasvattajan on tärkeää luottaa lapsiin toimijoina. (Turja 2017, 49–50.) Osallisuutta on myös se, että sosiaalisissa suhteissaan tukea tarvitseva lapsi osallistuu ryhmän toimintaan ja kokee sen myönteisenä. Tällöin osallisuuden tavoite ennaltaehkäistä sosiaalista syrjäytymistä toteutuu. (Turja 2017, 45.)

Lasten osallisuuden mahdollistaminen tapahtuu vain, jos kasvattajat ovat sitoutuneet siihen (Heikka ym. 2016, 155). Kasvattajien tehtävänä on tukea lapsia ilmaisemaan toiveitaan ja tarpeitaan. Kasvattaja edistää näin vuorovaikutuksen ja osallisuuden syntymistä ja mahdollistaa lapselle kuulluksi ja nähdyksi tulemisen. (Heikka ym. 2014, 18; Cantell 2010, 73.) Tämä onnistuu parhaiten kehittämällä

lasten kasvun kompetensseja tukevan ympäristön, jossa lapsi voi valita eri mahdollisuuksista ja kiinnittyä vertaisvuorovaikutusta tukeviin oppimisvälineisiin, kuten peleihin ja leluihin. (Heikka ym. 2014, 18.)

Kasvattajien tehtävänä on lisätä kaikkien lasten perusedellytyksiä osallisuuteen ja huomioida lapsen yksilöllisyys ja erilaiset lähtökohdat. Osallisuuden toteutumisella on tietyt perusedellytyksensä, jotka liittyvät kieleen, kommunikaatioon, tiedonsaantiin sekä luottamukseen itseä ja muita kohtaan. Kun lapset voivat kommunikoida tavalla, jolla heitä ymmärretään, osallisuus mahdollistuu ja lasten on helpompaa ymmärtää ympäristöään. (Turja 2017, 49–50.) Lisäksi kasvattajan tulee luottaa itseensä. Luottamus pohjautuu siihen, että kasvattaja uskaltaa olla avoin ja valmis toteuttamaan toimintaa yhdessä lasten kanssa irtautumalla aiemmista suunnitelmistaan. (Turja 2017, 49.)

Arjen rutiinit ja aikataulut ovat ensisijaisesti kasvattajan käsissä, joten lasten mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä ovat melko rajalliset. Osallisuus saatetaan myös sekoittaa osallistamiseen, jolloin lasta ohjataan osalliseksi toimintaan ja aikuinen on auktoriteetti. Osallisuus on kuitenkin aina vapaaehtoista ja perustuu aitoon dialogiseen ja tasavertaiseen suhteeseen. Lapsi ei ole toiminnalle alistettu kohde, vaan vapaasta tahdostaan toimiva aktiivinen yksilö. Kun lapsi saa kokemuksen osallisuudesta, hän oppii ymmärtämään, että toiminnalla ja päätöksillä on seurauksia myös kestävän kehityksen valinnoissa. (Turja 2017, 43–45; Parikka-Nihti 2011, 13.)

4 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

4.1 Lähtökohdat ja tavoitteet

Kehittämispainotteinen tai toiminnallinen opinnäytetyö on vaihtoehtoinen suoritustapa ammattikorkeakoulun perinteiselle tutkimustyyppiselle opinnäytetyölle. Toiminnallisella opinnäytetyöllä tavoitellaan toiminnan järjestämistä tai ammatillisen käytännön ohjeistamista. Opinnäytetyö voi olla jokin käytäntöön liittyvä ohjeistus, kuten opas tai kirja. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyy käytännön toteutus ja sen raportointi tutkimusviestinnän keinoja käyttäen. Opinnäytetyön tulee olla käytännönläheinen, työelämälähtöinen ja tutkimuksellisella asenteella toteutettu, missä näkyy alan tiedon ja taidon hallitseminen. (Airaksinen & Vilkkä 2003, 9–10.)

Opinnäytetyömme oli kehittämispainotteinen opinnäytetyö, jonka produktiona kehitimme oppaan varhaiskasvattajien työn tueksi. Opinnäytetyö rakentui myös toiminnallisesta osuudesta. Opinnäytetyömme aihe ja idea nousivat kestävän kehityksen päiväkodin tarpeista kehittää omaa toimintaansa. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kehittää päiväkodin kestävän kehityksen toimintaa ja tukea sen monipuolisuutta ja näkyvyyttä arjessa. Tavoitteenamme oli tukea varhaiskasvattajia kestävän kehityksen kasvatuksessa ja lasten osallisuuden tukemisessa muun muassa leikkien ja teematuokioiden avulla.

Toiminnallisessa osuudessa toteutimme neljä teematuokiota päiväkodin lapsiryhmälle eri kestävän kehityksen teemoja käsitellen. Testasimme oppaaseen suunniteltujen tuokioiden ja siihen kerätyn materiaalin toimivuutta osana varhaiskasvatusta leikillisin ja toiminnallisin keinoin. Tavoitteenamme oli tuokioiden avulla saada kokemuksellista tietoa siitä, millaiset tuokiot toimivat lapsiryhmän kanssa, miten lapset kokevat tuokioiden sisällön ja mitä voimme tuokioiden avulla kehittää ennen oppaan julkaisemista.

Oppaan tavoitteena oli tukea kestävän kehityksen kasvatusta päiväkodissa. Tavoitteena oli suunnitella ja koota materiaalia oppaaseen eri kestävän kehityksen

teemoja hyödyntäen. Tarkoituksenamme oli, että opas jää päiväkotiversion opinnäytetyöprosessimme päättymisen jälkeen.

Päiväkotiversion on kestävä kehitys päiväkotiversion, mutta kasvattajat toivoivat kestävä kehitys näkyvän kokonaisvaltaisesti osana arkea. Tarkoituksena oli, että työntekijät saisivat uutta motivaatiota aiheeseen ja uusia näkökulmia työhönsä. Lisäksi uusien työntekijöiden olisi luontevampaa sisäistää kestävä kehitys teemoja. Valmis opas mahdollistaisi sen, että kestävä kasvatuksen toteutuminen ei jäisi kiinni kasvattajan kiireestä tai uusien ideoiden syntymättömyydestä. Oppaan sisällön toteutus ei vaadi kasvattajalta suurempaa suunnittelu- ja taustatyötä.

4.2 Prosessin kulku

Opinnäytetyön idea syntyi keväällä 2016, kun toinen meistä suoritti pedagogisen harjoittelun päiväkotiversion Versossa. Päiväkodilla oli tarve kehittää omaa toimintaansa ja halusimme olla mukana tukemassa heidän työtään. Kehittämispainotteinen opinnäytetyö tuntui luontevimmalta vaihtoehdolta vastata työelämän tarpeeseen. Esitimme ideapaperin aiheesta keväällä 2016. Syksyllä 2016 ideoimme opasta ja haimme vinkkejä oppaan sisältöön muun muassa Varhaiskasvatusmessuilta. Tutustuimme kestävä kehitys materiaaleihin saadaksemme vahvempaa teoretietoa aiheesta.

Esitimme opinnäytetyömme suunnitelman helmikuussa 2017, jonka jälkeen lähdimme suunnittelemaan ja toteuttamaan opasta osana Työyhteisöt ja kehittäminen -opintokokonaisuutta. Suunnittelimme oppaaseen muun muassa kahdeksan teema- tuokiota, joista neljä toteutimme päiväkotiversion Versossa. Oppaan muut teema- tuokiot kokosimme oppaaseen ilman konkreettista kokemusta niiden toimivuudesta. Tuokioiden kulku, ydinsisällöt ja tavoitteet on kuitenkin suunniteltu yksityiskohtaisesti ja lapsiryhmille sopiviksi.

Ennen teema- tuokioiden toteutusta tutustuimme päiväkotiversion toimintaan, kerroimme tulevien tuokioiden sisällöstä ja tiedotimme vanhempia tulevasta (Liite 1).

Tavoitteenamme oli, että lapset tulisivat tutuiksi jo ennen ensimmäistä tuokiota. Koimme, että tutussa ympäristössä lapset pystyvät luottamaan itseensä paremmin toimijoina ja näkemään kasvattajan auktoriteettina, kun hän on entuudestaan tuttu.

Tuokioihin osallistui päiväkodin viisi- ja kuusivuotiaat lapset, joita oli yhteensä 19. Tuokioissa osallistujamäärä vaihteli 10-19 henkilöön. Jokaisessa teematuokiossa käytimme erilaisia menetelmiä ja toimintatapoja uusien asioiden oppimiseen. Hyödynsimme toiminnassamme draamaa, pelejä, leikkejä ja kuvataidetta. Toteutimme tuokiot kerran viikossa viikoilla 11-14. Tuokioiden pituus oli yhteensä 45 minuuttia sisältäen lapsille suunnatun toiminnallisen palautteen.

Suunnittelimme tuokiot alle kymmenen lapsen ryhmälle, joten osallistujamäärän vuoksi jaoimme lapsiryhmän puoliksi ja vaihdoimme ryhmiä kesken toiminnan. Jokaisella tuokiokerralla saimme testattua kahta erilaista toimintavinkkiä lasten kanssa. Lapsiryhmän koko vastasi realistisemmin pienryhmätoimintaa ja teki oppaaseen laadittujen tuokioiden arvioimisesta helpompaa. Lasten aito ja yksilöllinen kohtaaminen mahdollistui, jolloin jokaisen tarpeet ja mielipiteet tulivat kuuluisiksi.

Ensimmäinen teematuokio käsitteli kierrätystä ja biojätteitä. Keskustelimme aiheesta lastenkirjasta löytyneen kompostiaiheisen kuvituksen avulla ja luimme tarinan aiheeseen liittyen. Saimme Kierrätyskeskuksesta kompostiin soveltuvia lie-roja perustaaksemme päiväkotiin lasten kanssa matokompostorin. Lapset rakensivat kompostorin, tutustuivat matoihin ja ruokkivat niitä. Jaoimme lapsille kotiin vietäväksi Kestävän kehityksen passin, joka on yksi oppaamme liitteistä. Passin tavoitteena on osallistaa perheitä kestävän kehityksen tekoihin kotona.

Toisessa teematuokiossa hyödynsimme ruoantähteitä uusiokäyttöön ja tutustuimme viljelemisen ja lähellä tuotetun ruoan hyötyihin. Leivoimme sämpylöitä hyödyntäen aamupalalta jäänyttä kaurapuuroa. Lisäksi lapset saivat värittää ja leikata erilaisia vihanneksia ja juureksia, jotka kokosimme päiväkodin seinälle kasvihuoneeksi. Tavoitteena oli havainnollistaa lapsille, mitä kaikkea voi viljellä.

Kolmas teematuokio käsitteli lelujen kierrätystä ja korjaamista. Suunnittelimme tuokioon tarinan, jonka avulla käsittelimme teemaa draaman keinoin. Tarina sisälsi toiminnallisia ja osallistavia leikkejä, joissa lapset pääsivät eläytymään aiheeseen. Tavoitteena oli havahduttaa lapset tavaran paljouteen, kierrätykseen ja vanhan korjaamiseen uudeksi.

Neljännessä tuokiossa kokosimme aiempien tuokioiden teemat yhteen pelaten oppaassa liitteenä olevaa Kestävän kehityksen lautapeliä. Pelissä lapset pääsivät kertaamaan roskien lajittelua eri kierrätys- ja lajittelupisteisiin sekä tutustumaan muun muassa energian kulutuksen vähentämiseen. Tavoitteena oli antaa lapsille kokonaiskuva siitä, miten eri tavoin maapallon hyvinvointiin ja kestävyyteen voi vaikuttaa. Keskustelimme myös aiemmin jaetuista Kestävän kehityksen passeista. Tämän kautta saimme tietoa kestävästä kehityksestä lasten perheissä.

KUVA 1. Teematuokioiden tunnelmia

Oppaan ensimmäinen versio valmistui keväällä 2017, jolloin jätimme sen päiväkodin käyttöön. Esitimme opinnäytetyömme käsikirjoituksen samana keväänä. Syksyllä 2017 lähestyimme yhteistyöpäiväkotia oppaan arvioinnin merkeissä.

4.3 Yhteistyöpäiväkoti

Opinnäytetyömme työelämätahona oli päiväkoti Verso, joka on Helsingissä sijaitseva yksityinen päiväkoti. Päiväkoti Verso on aloittanut toimintansa vuonna 2010. Päiväkodin toiminta keskittyy kestäväan kehitykseen, lapsilähtöisyyteen, aikuisjohtoisuuteen, kiireettömyyteen sekä ihmisen ja luonnon kunnioittamiseen. Päiväkoti Verso korostaa toiminnassaan muun muassa suvaitsevaisuutta, vuorovaiikutustaitoja sekä iloa, lapsen itsetunnon vahvistamista ja elämyksellisyyttä. (Kestävän kehityksen päiväkoti Verso 2017.)

Päiväkoti Versossa toimii kolme eri-ikäistä lapsiryhmää. Lapsia päiväkodissa on noin 50. Kasvattajia päiväkodissa on kuusi, kaksi lastentarhanopettajaa ja neljä lastenhoitajaa. Lisäksi toimintaa toteutetaan pienpäiväkoti Versonkulmassa, joka sijaitsee aivan Verson välittömässä läheisyydessä. Ryhmässä on kymmenen lasta, jotka ovat iältään yhdestä viiteen vuotta. Kasvattajina ryhmässä toimii lastentarhanopettaja ja lastenhoitaja. (Setälä 2017.)

Toiminta-ajatuksena on, että lapsi saisi kasvaa omaksi luovaksi itsekseen. Toiminta on lapsilähtöistä ja siinä näkyy selkeät rajat. Lapsille halutaan luoda vankka pohja turvallisuuden tunteelle. Jokaisessa toiminnassa näkyy kestävä kehitys. (Kestävän kehityksen päiväkoti Verso 2017.)

Päiväkoti Verson johtaja Tarja Setälä (2017) kertoo, että päiväkodin ideologian mukaan kestävä kehitys ei ole vain kierrätystä, vaan kokonaisvaltainen ajattelutapa. Tämä on päiväkodin kaiken toiminnan tausta-ajatuksena. Päiväkoti Verso haluaa tukea lisäksi aitoa yhteistyötä kasvattajien ja perheiden välillä. Kasvatuksen taustalla näkyy ajatus siitä, että varhaiskasvatus on samalla ennaltaehkäisevää lastensuojelua.

Laadukas varhaiskasvatus on Setälän (2017) mukaan sitä, että kasvattajat tekevät yhteistyötä keskenään ja ovat tietoisia varhaiskasvatukseen liittyvistä mahdollisista uudistuksista. Päiväkoti Verson kasvatuksen laatu on jokaisen kasvattajan vastuulla, sillä kasvatusta tehdään yhdessä. Setälä toivoo, että päiväkodin

arjessa näkyy varhaiskasvattajan motivaatio työhönsä. Se lisää niin kasvattajan kuin lasten innokkuutta, kiinnostusta ja positiivista ilmapiiriä arjen askareissa.

Setälä (2017) korostaa päiväkodin kasvatustyön lähtökohtana sitä, että kasvattajan työssä näkyy vapaaehtoisuus toimia lapsen parhaaksi pedagogisella työllä. Setälä painottaa, että lapset ovat tärkeimmässä osassa päiväkodissa. Toiminnan tulee ensisijaisesti tukea lasten kehitystä ja kasvua.

5 KESTÄVÄN KEHITYKSEN OPAS

5.1 Lähtökohdat ja tavoitteet

Oppaan toteutuksen lähtökohtana oli vastata yhteistyötahon tarpeeseen. Oppaan tarkoituksena oli tukea kestävän kehityksen kasvatusta monipuolisesti ja kokonaisvaltaisesti. Päämääränä oli, että opas sisältää monipuolisesti ekologista, sosiaalista, taloudellista ja kulttuurillista kestävyyttä tukevaa materiaalia.

Suunnittelimme oppaaseen monipuolisesti kestävän kehityksen teemoja, jotka tukevat lasten osallisuutta, huoltajien kanssa tehtävää kasvatusyhteistyötä ja innostavat kasvattajia kestävän kehityksen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa pedagogisista lähtökohdista käsin. Jaoimme oppaan sisällön selkeästi erilaisiin kokonaisuuksiin, joiden teemat tukevat toinen toistaan. Opas käsittelee kestävästä kehityksestä laaja-alaisesti ja osoittaa monipuolisen sisällön avulla, miten eri tavoin kestävän kehityksen voi tuoda osaksi arkea. Oppaan suunnittelussa kiinnitimme huomiota laadukkaaseen oppimisprosessin tavoitteisiin keskittymällä leikkien, pelien ja tuokioiden pedagogisuuteen.

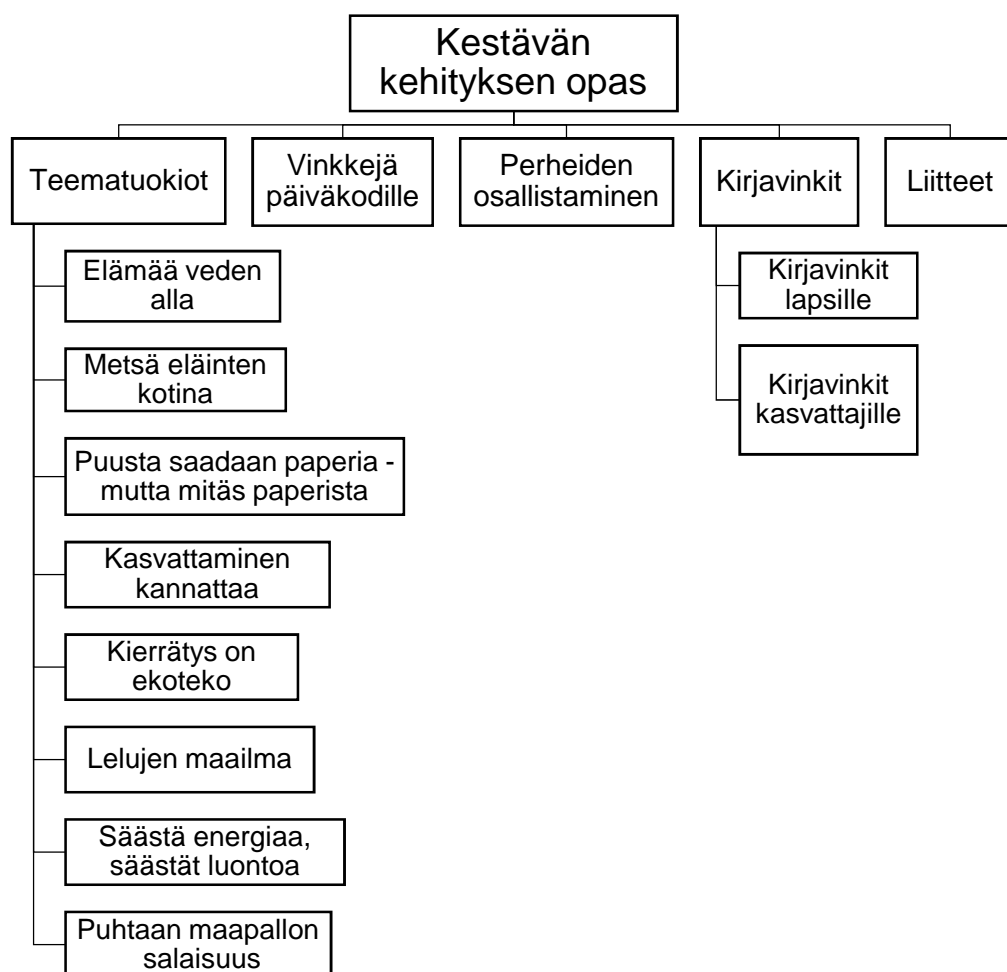
Oppaan kestävän kehityksen teemat voivat herättää lapsissa ajatuksia ja tunteita, joten olemme tuoneet aiheet esiin hienovaraisesti. Kasvattajalla on vastuu pysähtyä kuuntelemaan lapsia aiheiden äärellä, jotta kukaan ei jää ajatusten kanssa yksin. Tavoitteenamme on haastaa kasvattajia olemaan läsnä teemoja käsitellessä ja mahdollistajana lasten pedagogiselle oppimiselle, osallisuudelle sekä kestävän kehityksen kasvulle.

Oppaan tavoitteena oli, että tieto on helposti löydettävissä ja sisältö muokattavissa arjen eri tilanteisiin. Kasvattaja voi muokata sitä yhdessä lasten kanssa aikatauluun ja resursseihin sopivaksi. Sisältö on kuitenkin käytettävissä sellaisenaan, jotta kestävän kehityksen toteutus ei jää kiinni kiireen tai mielikuvituksen puutteen takia.

Suunnittelussa kiinnitimme huomiota oppaan visuaalisuuteen hyödyntäen luovuuttamme. Tavoitteenamme oli, että opas olisi ulkoasultaan kutsuva, visuaalisesti selkeä ja helposti lähestyttävä kokonaisuus. Pidimme tärkeänä, että lapset ja kasvattajat kokevat sisällön mielekkääksi. Tavoitteenamme on, että kasvattajat kehittävät ja arvioivat oppaan sisältöä työssään.

5.2 Sisältö ja toteutus

Opas rakentuu kahdeksasta teematuokiosta, erilaisista vinkeistä päiväkodin kestävän kehityksen toteuttamiseen, ideoista vanhempien ja perheiden osallistamiseen ja kirjavinkeistä (Kaavio 1). Toteutimme oppaan paperisena versiona. Näin se on hyvin hyödynnettävissä arjen työssä.

KAAVIO 1.

Oppaan ensimmäinen teematuokio on nimeltään *Elämää veden alla*. Tuokion ydinsisältöjä ovat vesistöjen saasteet, kalojen hyvinvointi sekä veden merkitys ihmisille. Tavoitteena on tutustuttaa lapset vesistöjen saasteisiin ja vedeneläinten hyvinvointiin. Tuokion tarkoituksena on askarrella lasten kanssa onnellisia puh- taan vesistön kaloja.

Toinen tuokio *Metsä eläinten kotina* korostaa metsien ja luonnon arvokkuutta sekä oman lähiympäristön merkitystä luontoretkien muodossa. Tuokio on ensisi- jaisesti suunniteltu luontoympäristöön. Tuokion tavoitteena on opettaa lapsia kunnioittamaan luontoa ja arvostamaan sitä eläinten, kasvien ja ihmisten asuin- paikkana.

Kolmas tuokio *Puusta saadaan paperia - mutta mitäs paperista?* opettaa, että paperia saadaan puita kaatamalla, mikä tuhoaa metsiä. Tarkoituksena on tuoda esille, että kierrättämällä ja säästämällä paperia, säästää samalla luonnonvaroja. Toimintavinkkinä tuokiossa on paperimassa-askartelu, joka havainnollistaa sen, että paperia voi käyttää uudelleen mihin vain.

Neljäs tuokio on nimeltään *Kasvattaminen kannattaa*. Tavoitteena on opettaa lap- sille lähellä tuotetun ruoan ja viljelyn merkitystä, ruoan uudelleenhyödyntämistä sekä korostaa kestävä kehityksen merkitystä osana arkipäivän tekoja. Toimin- tavinkkinä tuokiossa on sämpylöiden leipominen ylijääneestä puurosta. Kasvat- taja voi askartelujen kautta tutustuttaa lapset kasvihuoneen ja hyötykasvien hyö- tyihin. Oppaassa on liitteenä muutamia erilaisia vihanneksia ja juureksia, joita lapset voivat värittää ja leikata.

Viides tuokio on nimeltään *Kierrätys on ekoteko*. Tuokio opettaa kierrätystä ja sen merkitystä osana maapallon hyvinvointia ja havainnollistaa biojätteiden maatu- mista. Tuokion tarkoituksena on rakentaa matokompostori päiväkotiin. Lapset nä- kevät konkreettisesti, miten biojäte maatuu ja miten tärkeä tehtävä madoilla on. Tuokiossa tulee esiin luonnon ekosysteemi. Tuokiossa voi hyödyntää liitteenä löytyvää kierrätyspeliä, jonka avulla lapset oppivat roskien lajittelua, tutustuvat eri kierrätys- ja lajittelupisteisiin ja oppivat kestävä kehityksen teemoja luonnon säästämisestä energian kulutukseen.

Kuudes tuokio *Lelujen maailma* tuo esille lelujen kierrätyksen ja korjaamisen tavarapaljoutta korostaen. Tuokio pohjautuu suunnittelemaamme tarinaan, joka käsittelee teemaa draaman keinoin. Tarina sisältää toiminnallisia ja osallistavia leikkejä, joissa lapset pääsevät eläytymään aiheeseen. Tavoitteena on havahduttaa lapset tavarapaljouteen, kierrätykseen ja vanhan korjaamiseen uudeksi. Koemme, että leikin ja tarinan kautta kasvattaja voi päästä paremmin lapsen sisäiseen maailmaan ja kertoa kierrätyksestä lasten ymmärrystä vastaavalla tavalla.

Seitsemäs tuokio *Säästä energiaa, säästät luontoa*, koostuu suunnittelemaamme energiapelistä. Pelin tavoitteena on opettaa lapsille uusiutuvan energian muotoja ja energian säästämistä osana luonnonsuojelua. Peli koostuu kuvakorteista, jotka suunnittelimme monipuolisiksi, osallistaviksi ja lapsille ymmärrettäviksi. Tuokio on suunniteltu ekologisen ja taloudellisen kestävän kehityksen mukaan. Haluamme osoittaa lapsille, että pienet teot arjessa ovat hyvinvoinnin kannalta suurimpia asioita.

Kahdeksas tuokio *Puhtaan maapallon salaisuus* tuo ilmastonmuutoksen tutuksi. Teemana ovat kulkuvälineiden aiheuttamat saasteet kaupungeissa ja saasteiden haittavaikutukset luonnolle. Haluamme tuoda esille puhtaan ilman tärkeyden elämisen ja kasvamisen kannalta. Tuokio innostaa kasvattajaa aloittamaan lasten kanssa Puhdas kaupunki -projektin. Projektin tarkoituksena on rakentaa kaupunki, joka kuvastaa mahdollisimman hyvää ja turvallista kasvuympäristöä ihmisille ja eläimille.

Vanhemmat ja perheet osaksi kestävästä kehityksestä -osiossa haluamme tukea vanhempien osallisuutta kestävästä kehityksestä kasvatuksessa. Tavoitteenamme on, että kestävä kehitys tulee osaksi myös perheiden arkea, sillä kestävästä kehityksestä kasvatusta tapahtuu varhaiskasvatustajien lisäksi vanhempien toimesta. Oppaassa neuvomme järjestämään yhteiset talkoot päiväkodilla, toteuttamaan päiväkodin yhteisen tavaravaihtopäivän, aloittamaan romutaideprojektin ja ottamaan kestävästä kehityksestä passit osaksi arkea. Passin tarkoituksena on, että lapset keräävät siihen kotona merkkejä yhdessä vanhempien kanssa. Passi sisältää seitsemän erilaista kohtaa roskien viennistä energian kulutukseen ja ympäristön suojeluun.

Kestävä kehitys tulee näin luontevasti osaksi perheiden arkea ja lapsi hahmottaa arjen pienten tekojen merkityksen.

Oppaan *Vinkkejä kestävän kehityksen toteuttamiseen* -osion tavoitteena on, että kasvattajat saisivat uusia ideoita kestävän kehityksen toteuttamiseen arjessa. Halusimme vinkkien avulla herättää koko henkilökunnan pohtimaan energian säästöön liittyviä kysymyksiä arjen työssä ja laajentamaan kestävän kehityksen toteuttamista myös arkirutiinien ulkopuolelle. Oppaan sivuilla olemme luetelleet kestävän kehityksen teemapäiviä, joita voi järjestää. Olemme koonneet yhteen teemaan sopivia retkikohteita, vinkin kierrätyspisteen tai -foorumin perustamisesta päiväkotiin ja monia konkreettisia tapoja vähentää päiväkodin kulutusta. Vinkit ovat hyödynnettävissä myös vanhempien kanssa, jolloin toiminta tukee kasvatusyhteistyötä ja perheiden osallisuutta. Monet niistä sopivat esimerkiksi vanhempainiltoihin tai yhteisiin teemapäiviin.

Kestävän kehityksen kirjavinkkien kautta halusimme osoittaa, että aiheesta löytyy erilaista kirjallisuutta lapsille ja aikuisille. Tavoitteenamme on, että kasvattaja saisi kirjavinkkien kautta inspiraatiota työhönsä ja uusia näkökulmia aiheeseen. Lapsille ja kasvattajille suunnatut kirjamateriaalit ovat omilla sivuillaan. Kasvattajien kirjavinkit ovat teoriapohjaisia teoksia kestävästä kehityksestä varhaiskasvatuksessa. Lasten kirjavinkit liittyvät kierrätykseen ja luonnon ja eläinten suojeluun. Merkitsimme kasvattajille erikseen kirjat, jotka soveltuvat lasten kanssa ääneen luettaviksi. Loput kirjat ovat kuvitetumpia, joita lapset voivat tutkia omatoimisesti. Valitsimme kirjavinkkeihin teoksia, jotka liittyvät teematuokioidemme aihepiireihin. Kirjavinkkilistaa on tarkoitus käyttää apuna teematuokioita toteuttaessa ja lapsille teemoja havainnoitaessa. Kirjavinkkien kirjat löytyivät Helmet-kirjaston ja Diakonia-ammattikorkeakoulun tietokannoista erilaisia hakutermejä käyttäen. Tutustuimme kaikkiin teoksiin ja varmistimme niiden soveltuvuuden kestävän kehityksen kasvatukseen.

Oppaan lopussa olevat *Liitteet* sisältyvät suunniteltuihin teematuokioihin antaen esimerkin siitä, mitä lasten kanssa voi tehdä. Kokosimme liitteet monipuolisesti askarteluun, pelaamiseen, leikkimiseen ja tarinoihin liittyen. Liitteiden tarkoitus on

tehdä kasvattajien työstä arjen kiireessä vaivatonta ja materiaali on valmis käyttöön sellaisenaan. Kasvattaja voi kopioida kerran kaikki liitteissä olevat materiaalit, kuten erilaiset pelikortit ja -laudan, ja saada näin kestävä ja pitkäikäiset työvälineet kasvatukseen. Liitteet eivät ole ehtona tuokioiden toimivuudelle. Liitteiden kuvitus on pitkälti omaa käsialaamme ja osa liitteistä on kuvitettu käsin. Tavoitteena on, että oppaan kuvat löytyvät vain meidän tuotoksestamme.

6 OPPAAN ARVIOINTI JA TULOKSET

6.1 Lapsilta saatu palaute

Koimme tärkeäksi kerätä palautetta toimintaan osallistuneilta lapsilta (Liite 2). Toimintaa toteuttaessa saimme jonkinlaisen kuvan lasten reaktioista ja mielipiteistä. Halusimme kerätä palautetta kuitenkin vielä suoraan tuokioiden päätyttyä, kun tuokioiden toiminta oli lasten tuoreessa muistissa. Palaute oli suoraa ja todellista, eikä mahdollisuutta väärälle tulkitsemiselle lasten reaktioista jäänyt. Jokainen lapsi tuli kuulluksi ja vuorovaikutus oli dialogista.

Aikaa oli rajallisesti, lapsiryhmä oli kohtuullisen suuri ja ikäjakaumassa sekä lasten taitotasossa oli selviä eroja. Keräsimme palautteen leikillisin, toiminnallisin ja lasta osallistavin keinoin. Koimme, että toiminnallinen tapa palautteen keruulle oli lapsille sopivin ja ymmärrettävin, sillä kirjallisessa palautteenkeruussa olisi voinut nousta haasteeksi lukutaidon puute.

Kysyimme lapsiryhmältä joka kerta samat kolme ymmärrettävää kysymystä. Kysyimme lapsilta, että opitko tuokion aikana jotain uutta, oliko tuokio mielestäsi kiva ja odotatko innolla ensi kertaa. Sovimme kysymysten vastauksiksi liikkeet lasten kanssa yhdessä. Vastausvaihtoehtoja eli liikkeitä oli kolme, joiden kautta lapsi sai kertoa olevansa joko samaa mieltä, eri mieltä tai sen ettei osaa kertoa mielipidettään kysymykseen. Jokainen lapsi vastasi toiminnallisesti tehden jonkin fyysisen liikkeen, kuten esimerkiksi vastauksena olevansa samaa mieltä, lapsi hyppi tasajalkaa.

Palautteen keruun aikana toinen meistä esitti lapsille kysymyksiä ja toinen havainnoi tilannetta ja kirjasi ylös, kuinka monta eri vastausta kulloinkin esiintyi. Lisäksi kuvasimme palautteen annon, jotta meille jäisi dokumentteja palautteen analysoimista varten. Saimme lasten vanhemmilta luvan valokuvaamiseen, mutta lasten tunnistettavuuden vuoksi emme käyttäneet kuvia opinnäytetyösämme. Otetut kuvat jäivät siis vain omaan käyttöömme.

Pääsääntöisesti kaikki lapset pitivät jokaisesta teematuokiosta. Lähes kaikki odottivat innolla seuraavaa tuokiota. Kukaan vastaajista ei liikkeen kautta osoittanut, että ei olisi pitänyt tuokioista. Saamamme palaute tuki havaintojamme. Lapset olivat innokkaita toimijoita ja heidän mielenkiintonsa säilyi koko toiminnan ajan, jolloin kestävän kehityksen kasvu mahdollistui. Lapsilta saatu palaute oli meille ensiarvoisen tärkeää, sillä lapset ovat produktiomme keskiössä.

6.2 Kasvattajilta saatu palaute

Kasvattajilta palautekyselyllä (Liite 3) kerätyn palautteen tavoitteena oli selvittää, onko päiväkodin henkilökunta tutustunut oppaaseen, käyttänyt ja hyödyntänyt sitä työssään sekä millainen opas on käytettävyydeltään ja ulkoasultaan. Tavoitteenamme oli saada selville, onko opas ollut kasvattajan apuna pedagogisessa kasvatuksessa ja kokeeko kasvattaja oppaan tukevan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaa, leikillisyyttä, lapsilähtöisyyttä ja lasten osallisuutta.

Alkutietoina kartoitimme kasvattajan työssäoloajan päiväkodilla sekä ikäryhmän, jonka kanssa kasvattaja työskentelee. Luokittelimme kysymykset kolmen eri teeman alle. Teemoina olivat oppaan hyödyntäminen työssä, tyytyväisyys oppaan sisältöön ja ulkoasuun sekä kasvattajan kokemus oppaan vaikutuksista kasvatustyön, lasten osallisuuden ja pedagogisuuden tukemiseen. Kasvattaja sai valita, onko hän väitteen kanssa samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä tai eri mieltä. Kyselylomakkeen loppuun jätimme tilaa avoimen palautteen antamiseen, jotta kasvattajat saivat kommentoida vapaasti esimerkiksi oppaan toimivuutta, sen kehittämisideoita ja haasteita.

Toteutimme palautteen keruun paperilomakkeilla, sillä päiväkodilla ei ollut resursseja vastata kyselyyn sähköisesti. Veimme palautekyselyt ja tekemämme palautelaatikon päiväkotiin konkreettisesti, jotta pystyimme samalla motivoimaan kasvattajia antamaan palautetta. Palautelaatikko oli kaikkien nähtävillä kahvihuoneessa muistuttamassa palautteenkeruusta. Askartelimme palautelaatikon hyödyntäen kestävän kehityksen teemaa tehden siitä näyttävän. Palautekyselyihin

vastaamiseen oli aikaa kaksi viikkoa. Halusimme tällä mahdollistaa sen, että palautteen antamiseen on riittävästi aikaa, eikä palautteen antaminen myöskään unohtuisi. Lisäksi päiväkodin mahdolliset uudet työntekijät ehtisivät tutustua rauhassa oppaaseen, hyödyntää sitä työssään ja arvioida sen toimivuutta.

Palautekyselyihin vastasi kaikki kahdeksan päiväkotia Verson kasvattajaa. Uusia työntekijöitä vastaajien keskuudessa oli muutamia. Kaikki vastaajat olivat tutustuneet oppaaseen ja hyödyntäneet sitä joiltain osin työssään. Oppaan teemoista kaikki vastaajat olivat hyödyntäneet teematuokioita. Lisäksi kasvattajat olivat hyödyntäneet työssään Vinkkejä kestävän kehityksen toteutukseen sekä Vanhemmat ja perheet osaksi kestävää kehitystä. Kirjavinkit niin lapsille kuin kasvattajille olivat jääneet vähäiselle käytölle.

Kysyttäessä tyytyväisyyttä oppaan teemoista, kaikki vastanneet olivat tyytyväisiä Teematuokioihin, Vinkkeihin kestävän kehityksen toteutukseen ja Kirjavinkkeihin lapsille. Suurin osa kasvattajista oli tyytyväisiä Vanhemmat ja perheet osaksi kestävää kehitystä ja Kirjavinkkejä kasvattajille -osioihin. Kukaan vastaaja ei ollut tyytymätön mihinkään osa-alueeseen.

Oppaan ulkoasu koettiin mielekkääksi ja helppolukuiseksi. Oppaan liitteet koettiin selkeiksi ja niiden määrä oli vastaajien mielestä riittävä tai jokseenkin riittävä. Verson kasvattajien mielestä opas tuki päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaa ja pedagogista kasvatusta täysin tai vastasi näihin jokseenkin hyvin. Myös osallisuus ja lapsilähtöisyys oppaassa oltiin huomioitu kasvattajien mielestä hyvin tai jokseenkin hyvin. Kenenkään mielestä tässä ei oltu täysin epäonnistuttu.

”Yhtenäinen, inspiroiva ja selkeä opas. Hyviä vinkkejä ja ideoita! Inspiroiva ulkoasu.” ”Opas on täydellinen – – saattaa seurata aitoa ekologista ajattelua ja toimintatapoja.” ”Erinomainen kokonaisuus! Erikoiskiitos selkeästä ulkoasusta.”

Palautteen avoimessa osiossa kasvattajat toivat useasti esiin, että opas oli ulkoasultaan selkeä ja yhtenäinen ja sen sisältöä keuhuttiin erinomaiseksi. Oppaan ideoita ja vinkkejä keuhuttiin hyviksi sekä inspiroiviksi. Palautteessa nousi esiin,

että oppaassa on hyviä vinkkejä käytännön työn toteuttamiseen. Kehittämiskohdeksi nousi se, että teematuokioiden ydinaiheita voisi avata lisää, esimerkiksi miten ilmastonmuutoksesta voisi puhua lapsille.

6.3 Itsearviointi

Vaarana työelämälähtöisessä opinnäytetyössä on, että työ laajenee mittavaksi ja vie enemmän aikaa, kuin opinnäytetyölle asetetut puitteet ja aikarajat on asetettu (Vilkkä & Airaksinen 2003, 18). Opasta suunnitellessamme ideoimme sisältöä paljon itse ja saimme ajatuksia päiväkodilta. Tärkeää oli sisällön rajaus. Emme halunneet oppaasta liian laajaa, vaan arkea helpottavan työkalun. Lopulliseen versioon saimme toteutettua kaiken, minkä halusimme, vaikka esimerkiksi kansainvälinen tarkastelu tai kestävän kehityksen tukeminen laajemman leikillisen sisällön kautta jäivät pois oppaasta. Tarkoituksena ei ollut tuottaa tiedonha-kuopasta, jossa on valmiit suunnitelmat joka päivälle, vaan opas, jota kasvattajat voivat muokata ja kehittää sopivaksi arjen työhönsä. Tässä näkyy päiväkodin kanssa tehtävän yhteistyön tärkeys, sillä luotamme, että kasvattajilla on tietoa ja taitoa toteuttaa oppaan sisältöä ammatillisesti.

Oppaan sisältö on mielestämme toteutettu kattavasti ja ammattimaisella työtöteellä. Opas tukee mielestämme pedagogisuutta, joka on ollut työskentelymme lähtökohta. Koemme sen tukevan myös osallisuutta ja lapsilähtöisyyttä. Teimme opasta järjestelmällisesti pitäen kiinni oppaalle asettamistamme tavoitteista. Koimme onnistuneemme tavoitteiden saavuttamisessa, sillä omat kokemuksemme ja kasvattajilta saatu palaute tukivat tavoitteiden toteutumista. Vaikutimme molemmat sisältöön ideoiden ja tukien toisiamme. Tyytyväisyyteemme vaikuttaa myös se, että emme olleet aiemmin toteuttaneet opasta. Kiinnitimme huomiota eettisyyteen ja luotettavuuteen. Koimme tärkeäksi tarkastella rajaa siinä, kuinka paljon voimme ottaa lopulliseen versioon vaikutteita ulkopuolisilta henkilöiltä.

Oppaan ulkoasun suunnittelimme yhdessä käyttäen vahvuuksiamme. Halusimme tehdä oppaasta kasvattajien lisäksi lapsille helposti lähestyttävän kokonaisuuden. Leikittelimme kuvilla ja väreillä, jotta jo ulkonäkö viestii oppaan kuuluvan lasten kanssa tehtävään kasvatustyöhön. Opasta tehdessä yhteistyötaitomme ovat vahvistuneet ja olemme pystyneet toteuttamaan oppaan, joka on näköisemme. Yhteistyö on sujunut hyvin ja vaivattomasti, sillä olemme olleet samaa mieltä asioista ja pitäneet kiinni yhteisistä tavoitteista.

Itsearviointiimme on vaikuttanut tärkeimpänä lapsilta saatu positiivinen palaute. Ensisijainen tavoitteemme oli laatia oppaaseen sellainen sisältö, joka tukee lasten kestäväen kehityksen kasvua, lasten hyvinvointia ja mahdollisuuksia saada laadukasta varhaiskasvatusta. Lapset ovat olleet keskiössämme koko työskentelemme ajan. Lapsilta saatu palaute vahvasti asettamiemme tavoitteiden tärkeyttä ja mahdollisuuksia niiden toteutumiseen. Lisäksi yhteistyötahon mielipide oppaasta oli ensiarvoisen tärkeä. Kasvattajilta ja lapsilta saadun palautteen pohjalta oppaan sisällön tai ulkoasun muokkaamiselle ei ollut tarvetta, joka oli meille positiivinen kokemus ja tuki onnistumisen kokemusta. Saamamme palaute lisäsi omaa arvostusta työtämme kohtaan.

Seminaareissa oppaasta saatu palaute muilta opiskelijoilta ja opettajilta on vaikuttanut positiivisella tavalla itsearviointiimme. Palaute on kiteytynyt usein siihen, että opas on korkeatasoisesti ja ammattimaisesti toteutettu, joka on myös opiskelijalle arvokas materiaali. Tämä on ollut itsearviointimme kannalta ensiarvoisen tärkeää.

Seminaarissa saadun palautteen pohjalta kiinnitimme huomiota kuvien käytön eettiseen puoleen, joka oppaan lopullisessa versiossa on toteutettu hyvin. Suuri osa oppaan kuvituksesta oli omaa käsialaamme, joten tekijänoikeusten nojalla merkitsimme mikä on omaa tuotostamme. Lisäksi muokkasimme yhden teema-tuokion nimeä, jotta tuokioiden otsikot olivat sävyiltään positiivisia ja yhteensopivia keskenään. Loput muutokset liittyivät pieniin ulkonäkömuutoksiin selkeyttääksemme tekstin lukemista.

Opasta arvioidessa olemme tarkastelleet työtä kriittisesti huomioiden ilmenneet haasteet ja kehittämiskohteet. Pääsimme arvioimaan oppaalle asetettuja tavoitteita, kuten lasten osallisuuden tukemista toteuttamiemme teematuokioiden kautta. Esimerkiksi oppaan tavoite tukea kasvatusyhteistyötä jäi meiltä havaitsematta. Tiedämme vain, että laatimamme opas menee päiväkotiversion nettisivuille vanhemmille nähtäväksi. Emme myöskään päässeet tutustumaan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan kovin kattavasti, joten oppaan tavoite tukea sitä perustuu vain kasvattajilta saatuun palautteeseen. Suurin osa oppaan suunnittelussa ja toteutuksessa ilmenneistä haasteista liittyvät koko opinnäytetyöprosessiimme ja sen arviointiin, joten käsittelemme niitä tarkemmin pohdinnassa.

7 POHDINTA

7.1 Kestävän kehityksen kasvatustulevaisuudessa

Vuonna 2015 YK:n jäsenmaat sopivat uusista kestävän kehityksen universaaleista tavoitteista ja toimintaohjelmasta. Syntyi kestävän kehityksen tavoiteohjelma Agenda 2030. Se pyrkii kestävään kehitykseen, jossa ympäristö, talous ja ihminen otetaan huomioon tasavertaisesti. Kehitysohjelman tavoitteena on, että jokainen voi osallistua tavoitteiden saavuttamiseen valinnoillaan. Ohjelma tähtää tulevaisuuteen ja on voimassa vuoteen 2030 asti. (Suomen Yk-liitto i.a.)

Agenda 2030 tuo esille, että kestävä kehitys on tärkeää ja tekoja maapallon hyvinvoinnin turvaamiseksi tarvitaan. Opinnäytetyötä tehdessä huomasimme, miten suppeasti kestävä kehitys on jalkautunut päiväkoteihin. Setälän (2017) mukaan moni päiväkotitoiminta ilmoittaa kannattavansa kestävästä kehityksestä. Tarvitaan kuitenkin tekoja sanojen sijaan. Mielestämme varhaiskasvatustapa on otollinen paikka oppia kestävän kehityksen toimintaa ja siten opettaa lasta kasvamaan vastuulliseksi tulevaisuuden kansalaiseksi. Opinnäytetyömme pyrkii vastaamaan kestävästä kasvatuksesta haasteisiin myös tulevaisuudessa.

Kestävän kehityksen kasvatustapa toteutumiseen tarvitaan tahon, joka on innostunut aiheesta. Ilahduimme kuullessamme, että opinnäytetyömme innoitti päiväkotitoimintaa Versoa ottamaan vuoden teemakseen ”Kohti kestävämpää kehitystä”, jonka pohjana oppaamme toimii. Päiväkotitoiminta Verso pohjaa toimintansa tämän teeman ympärille tulevana toimintakautenaan. Päiväkodin henkilöstö on sitoutunut vuoden toimintasuunnitelmaan kestävästä kehityksestä kasvattamisessa. Tämä on tärkeää, sillä kestävämmän kehityksen toteutuminen vaatii kasvattajilta sitoutuneisuutta.

7.2 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimus- ja kehittämistoiminnassa eettisten ratkaisujen tavoitteena on tasa-arvoinen vuorovaikutus, oikeudenmukaisuus ja ihmisten kunnioittaminen. Kriittisyys vallitsevia käytäntöjä ja tarjottuja tietoja kohtaan on osa eettisyyttä. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 11.) Tulevaisuuden työssä ammattieettinen valmius, kypsyytys ja harkinta ovat tärkeä osa ammattitaitoa (Talentia 2016, 7). Opinnäytetyössämme kiinnitimme erityistä huomiota eettisyyteen ja luotettavuuteen. Teimme sopimuksen (Liite 4) päiväkotin Verson kanssa, johon molemmat osapuolet sitoutuivat. Opinnäytetyömme aihe nousi yhteistyöpäiväkotimme tarpeista, joten näemme kehittämispainotteisen opinnäytetyön eettisesti kestäväksi.

Tutkimus- ja kehittämistyöltä edellytetään rehellisyyttä, joka soveltuu niin aineiston kokoamiseen, työstämiseen kuin lähteiden käyttöön (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 12). Opinnäytetyömme teoriaosuus on luotettavaa ja perustuu ajankohtaisiin lähteisiin, joita olemme tarkastelleet kriittisesti. Olemme hyödyntäneet monipuolisesti eri kirjastojen tietokantoja ja etsineet tietoa myös kansainvälisistä lähteistä, sillä kestävä kehitys liittyy maapallomme hyvinvointiin.

Oppaasta keräämämme palaute toteutettiin eettisiä tutkimustapoja käyttäen. Kasvattajien palautekysely toteutettiin anonyymisti ja hyviä tutkimustapoja noudattaen. Lisäksi avoimelle palautteelle oli riittävästi tilaa. Lapsilta saatu palaute perustui lasten toiminnallisiin liikkeisiin. Kiinnitimme huomiota palautteen keruun ymmärrettävyyteen. Tapa oli lasten kehitystasolle sopiva, mutta väärinymmärrykselle jäi tilaa. Lapset saattoivat katsoa mallia muilta liikkeiden tekemiseen tai unohtaa kunkin liikkeen merkityksen vastatessa. Huomioimme tämän kriittisesti palautetta analysoidessa. Tämä tukee opinnäytetyömme luotettavuutta.

Opinnäytetyöpäiväkirja on työväline, jonka avulla opinnäytetyöprosessi voidaan dokumentoida muistin tueksi. Siitä nähdään olevan hyötyä prosessin edetessä, jotta kaikki ideat ja suunnitelmat sekä tehdyt ratkaisut jäävät opiskelijan muistiin. (Airaksinen & Vilkkä 2003, 19.) Olemme dokumentoineet jatkuvasti työssämme eteen tulleita ajatuksia ja käyttäneet tässä apunamme opinnäytetyöpäiväkirjaa. Pidimme päiväkirjaa koko opinnäytetyöprosessimme ajan. Päiväkirja auttoi prosessin arvioinnissa ja itsereflektiossa. Luotettavuutta työssämme lisää se, että

meillä oli muistin tueksi konkreettista näyttöä. Lisäksi kiinnitimme huomiota onnistumisten lisäksi asioihin, joita olisimme voineet kehittää tai tehdä toisin. Tämä tukee työmme eettisyyttä. Sosiaalialan ammattieettiset ohjeet korostavat oman osaamisen jatkuvaa kehittämistä työelämässä (Talentia 2016, 3).

7.3 Prosessin arviointi

Toiminnallisen opinnäytetyön arvioinnissa on tärkeää tarkastella työlle asetettuja tavoitteita, niiden saavuttamista sekä toteutustapaa eli sitä, miten tavoitteet saavutettiin (Airaksinen & Vilkkä 2004, 154–157). Opinnäytetyöprosessille asettamamme tavoitteet liittyvät yhteistyöpäiväkotimme kestävän kehityksen kasvatuksen tukemiseen oppaan muodossa. Opinnäytetyömme painopiste oli oppaassa, työmme produktiossa, jolle asettamamme tavoitteet näkyvät koko prosessimme tavoitteissa.

Haasteina prosessissa koimme tavoitteiden arvioinnin, sillä ne liittyvät ensisijaisesti kestävän kehityksen kasvatuksen tukemiseen pitkällä aikavälillä. Tuloksia ei näe heti. Kokisimme arvokkaaksi kuulla yhteistyöpäiväkodilta palautetta prosessista ja oppaasta vielä myöhemmin tulevaisuudessa. Tiedossamme on vain tämän hetkinen kokemus ja palaute oppaan toimivuudesta. Jos prosessin arvioinnille olisi ollut enemmän aikaa, olisimme kullekin, miten esimerkiksi perheiden osallisuuden tukeminen on onnistunut tai mitä mieltä lapset ovat olleet kaikista oppaan osa-alueista. Nämä seikat jäivät vaille minkäänlaista tarkastelua.

Oppaan jäädessä päiväkotiin, sen lopullinen arviointi ja käyttö ovat kasvattajien vastuulla. Luotamme, että kasvattajat toteuttavat opastamme monipuolisesti ja arvioivat sen toimivuutta jatkossakin. Tavoitteenamme on, että opas ei unohdu kaappiin, vaan pitkälle tuotettu työ on tukemassa kasvatusta ja lasten mahdollisuuksia laadukkaaseen kasvatukseen. Näiden tavoitteiden arviointi prosessimme puitteissa on haastavaa ja se jää kasvattajien vastuulle.

Päiväkodin kasvattajat eivät olleet seuraamassa toimintaa toteuttaessamme teematuokioita. Tuokioiden toteutuksessa näkyi vain näkökulmamme ja tapamme

toteuttaa kestävänsä kehityksen kasvatusta. Niiden arviointi jäi käytännössä meidän vastuullemme. Haasteena tuokioiden toteutuksessa oli aikataulun seuraaminen, joka oli tärkeää, sillä vaihdoimme ryhmiä keskenämme toiminnan puolella välissä. Lapsimäärässä oli aluksi väärin ymmärryksiä päiväkodin kanssa, jonka johdosta suunnittelimme tuokiot toteutettavaksi nykyisellä tavalla. Lasten luontevampaan siirtyvyyteen ryhmästä toiseen olisimme voineet kiinnittää enemmän huomiota. Emme voineet myöskään toteuttaa täysin identtistä tuokiota kummallakin ryhmälle, sillä lasten huomiot kiinnittyivät eri asioihin. Haasteista huolimatta onnistuimme teematuokioiden toteutuksessa käytettävissä olevan ajan, resursien ja lapsiryhmän kannalta pienryhmätoiminnalle tärkeistä arvoista käsin.

Kasvattajilta saamamme palaute oppaasta oli hyvää ja monipuolista, eikä se perustunut vain yhteen mielipiteeseen. Palautetta analysoidessa huomasimme, että palautelomakkeessa oli joitain epäselviä vastausvaihtoehtoja, jotka mahdollistivat sen, että vastausten tulkinnaalle jäi varaa. Kasvattajille olisi voinut korostaa, että perustelee vastauksensa jokaisen kysymyksen jälkeen. Vastausvaihtoehdot Samaa mieltä - Jokseenkin samaa mieltä - Eri mieltä, toimivat suurimmassa osassa kysymyksissä, mutta toisinaan niissä olisi ollut kehittämisen varaa. Näin palautetta olisi voinut saada vielä yksityiskohtaisemmin ja monipuolisemmin.

Yhteistyö päiväkodin kanssa on koko prosessin ajan ollut sujuvaa. Opas on toteutettu jatkuvassa vuorovaikutuksessa yhteistyötahon kanssa. Yhteistyö toteutui kuunnellen heidän toiveitaan, ideoitaan ja tarpeitaan. Pääasia on, että produktiomme on toteutettu aidosti työelämän tarpeista käsin. Tämä tukee onnistumistamme opinnäytetyöprosessissa.

Keskinäinen yhteistyömme prosessin aikana on ollut toimivaa ja opinnäytetyömme on tehty jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Suunnittelimme opinnäytetyöprosessin tavoitteet, aikataulutuksen ja toteutuksen yhdessä. Jaoimme opinnäytetyöprosessin niin, että ensin keskityimme työn toiminnalliseen osuuteen ja produktioon ja sen jälkeen aloimme työstämään opinnäytetyömme kirjallista raporttia. Aluksi kummallakin oli omat vastuualueet, mutta työn edetessä olemme ottaneet yhdessä vastuun kaikista työn osa-alueista. Työnjako on ollut tasapuolista. Molemmat ovat sitoutuneet opinnäytetyöhön ja varanneet työskentelylle riittävästi

aikaa. Olemme pysyneet sopimissamme aikatauluissa. Kiinnostus työtämme kohtaan on pysynyt koko prosessin ajan.

Tavoitteenamme oli kehittää päiväkodin toimintaa oppaan muodossa, tukea sen tavoitteita ja teoriapohjaa opinnäytetyömme kirjallisessa raportissa. Lisäksi halusimme nostaa lasten mielipiteen keskiöön. Opinnäytetyömme raportti kuvaa kattavasti teoriaperustan keskittyen varhaiskasvatukseen, leikillisyyteen, osallisuuteen ja kestäväen kehityksen kasvatukseen. Olemme paneutuneet prosessiin, jonka lopputuloksena olemme luoneet eheän kokonaisuuden, joka on ollut ajoitukseltaan onnistunut. Pitkän työskentelyprosessin tuloksena koemme, että olemme onnistuneet opinnäytetyömme tavoitteessa. Päiväkoti Verson ensi vuoden teema ”Kohti kestävämpää kehitystä”, jonka pohjana produktiomme toimii, osoittaa, että olemme onnistuneet kehittämään päiväkotia Verson kestäväen kehityksen kasvatusta ja näin vastanneet yhteistyötahon tarpeeseen.

7.4 Ammatillinen kasvu

Sosionomin (AMK) kompetensseihin kuuluvat muun muassa sosiaalialan eettinen osaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen (Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit 2016). Kompetenssit ovat pohjana ammatilliselle kehittymiselle, joten niiden avulla olemme tarkastelleet ammatillista kasvuamme opinnäytetyötä tehdessämme. Sosiaalialan eettinen osaaminen on kehittynyt sisäistäessämme tarkemmin sosiaalialan arvoja, perehtyessämme lainsäädäntöön ja sitoutuessamme yhteistyötahon toiminnan kehittämiseen.

Tutkimuksellinen kehittämis- ja työyhteisö-osaaminen näkyvät kehittämispainotteen opinnäytetyön viitekehyksen, produktin ja raportin suunnittelussa ja toteutuksessa. Osaaminen näkyy yhteistyötahon tarpeen huomioimisessa produktin toteutuksessa ja vuorovaikutuksessa toteutuneen yhteistyön myötä, sekä opinnäytetyön toteutuksessa ja arvioinnissa. Kriittisen ja osallistava yhteiskunta-

osaaminen on lisääntynyt kriittisen tarkastelun ja itsearvioinnin myötä. Opinnäytetyöprosessimme aikana teimme itsenäisiä päätöksiä ja valintoja liittyen päiväkotiverson kestävä kehityksen kasvatuksen kehittämiseen, joka vaikutti osaamiseemme.

Lastentarhanopettajan eettiset periaatteet korostavat, että työssä tärkeintä on suhde lapsiin. Lasten arvokas ja yksilöllinen kohtaaminen, kasvun ja kehityksen tukeminen sekä lasten tarpeiden ja mielipiteiden huomioiminen näkyvät työssä. Myös vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö ja tasa-arvoinen vuorovaikutus ovat työn keskiössä. Lastentarhanopettajalta odotetaan pedagogista asiantuntijuutta sekä vastuuta laadukkaasta kasvatuksesta. (Lastentarhanopettajaliitto 2005.) Prosessin aikana olemme kasvaneet lastentarhanopettajan ammattiin ja kehittyneet siinä. Olemme työskennellessämme kiinnittäneet huomiota ammattieettisiin arvoihin ja periaatteisiin opinnäytetyön suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Tämä on ollut vahvistamassa ammattitaitoamme.

Lastentarhanopettaja on valmis kehittämään työtään ja ammatillista kasvuaan (Lastentarhanopettajaliitto 2005). Työelämälähtöinen opinnäytetyö tukee ammatillista kasvua. Työn kautta peilataan tietoja ja taitoja tämän hetkiseen työelämään ja sen tarpeisiin. (Airaksinen & Vilkkä 2003, 17.) Tulevina varhaiskasvattajina näemme, että opinnäytetyömme tukee ammatillisuuttamme ja työtämme varhaiskasvatuksessa myös tulevaisuudessa. Prosessin aikana olemme päässeet reflektoimaan aiemmin oppimaamme.

Omassa elämässämme kestävä kehityksen näkyvyys on lisääntynyt prosessin myötä. Kiinnitämme arjessa yhä enemmän huomiota kestävä kehityksen toteutumiseen. Olemme oppineet, kuinka laajasta aiheesta kestävässä kehityksessä on kyse. Tärkeää on ollut huomata, kuinka pienillä teoilla voi vaikuttaa. Kun suunnitamme työelämään, pidämme huolen siitä, että kestävä kehitys näkyy myös työssämme.

Olemme tyytyväisiä oppaan sisältöön ja ulkoasuun, ja aiomme hyödyntää sitä tulevaisuuden työssämme. Opas on toimiva ja kattava kokonaisuus ja olemme

avoimia sille, että laajentaisimme sen käytettävyyttä yhteistyöpäiväkodin ulkopuolelle ja kehittäisimme sitä koskemaan vielä suurempaa osaa kestävän kehityksen kasvatuksen toteutusta. Toistaiseksi opas jää vain päiväkotiviivä ja meidän käyttöömme, eikä mene laajempaan jakoon. Opas voisi lisätä ammatillista näkyvyyttämme, mutta haluamme varmistaa, että sitä ei käytetä väärin, esimerkiksi toisen käyttämällä opasta mainitsematta meitä lähteenä.

Tulevina lastentarhanopettajina olemme saaneet arvokasta tietoa laadukkaasta varhaiskasvatuksesta kriteereistä, kuten lasten osallisuuden tukemisesta. Lisäksi ymmärrys kestävän kehityksen kasvatuksesta tärkeydestä on lisääntynyt. Koemme olevamme valmiimpia ammattiin, kuin olimme ennen opinnäytetyön tekemistä.

LÄHTEET

- Airaksinen, Tiina & Vilkka, Hanna 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Cantell, Hannele 2004. Ympäristökasvatuksen käsikirja. Juva: WS Bookwell Oy.
- Cantell, Hannele 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus. Kasvatuksellisia kohtaamisia lasten kanssa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. C, Katsauksia ja aineistoja 17. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Eerola-Pennanen, Paula; Vuorisalo, Mari & Raittila, Raija 2017. Johdatus varhaiskasvatukseen. Teoksessa Koivula, Merja; Siippainen, Anna & Eerola-Pennanen, Paula (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino Oy, 21–35.
- Eskel, Pauliina & Marttila, Marjaana 2013. Lasten osallisuus kasvuyhteisössä. Teoksessa Päivi Marjanen, Marjaana Marttila & Marjo Varsa (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 75–96.
- Hahnel, Robin 2012. Of the people, by the people. The case for a participatory economy. USA: Soapbox.
- Hakkarainen, Pentti 2008. Leikki ja leikin ohjaus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Helenius, Aili & Korhonen, Riitta (toim.) Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 99–100.
- Hakkola, Kirsti & Virsu, Marjut 2000. Entäs jos. Laulava puu ja muita tarinoita teematyöskentelystä. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Heikka, Johanna; Fonsén, Elina; Elo, Janniina & Leinonen, Jonna 2016. Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry.
- Helenius, Aili & Korhonen, Riitta 2017. Leikin ensi askeleita. Teoksessa Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 69–77.

- Helenius, Aili & Lummelahti, Leena 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Helenius, Aili 2008. Lapset ryhmässä. Teoksessa Helenius, Aili & Korhonen, Riitta (toim.) Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 57–66.
- Jantunen, Marja 2011. Lapsilähtöinen kasvatus. Teoksessa Jantunen, Timo & Lautela, Raija (toim.) Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 6–11.
- Järvinen, Mervi; Laine, Anne & Hellman-Suominen, Kirsi 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Kalliala, Marjatta 2008. Kato Mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus.
- Kangas, Marjaana 2014. Leikillisyyttä peliin. Näkökulmia leikillisyyteen ja leikilliseen oppimiseen. Teoksessa Krokfors, Leena; Kangas, Marjaana & Kopisto, Kaisa (toim.) Oppiminen pelissä. Pelit, pelillisuus ja leikillisuus opetuksessa. Tampere: Vastapaino, 73–92.
- Kestävä kehitys i.a. Mitä on kestävä kehitys? Viitattu 31.10.2017. <http://kestava-kehitys.fi/kestava-kehitys>
- Kestävän kehityksen päiväkotiverkko 2017. Sivusto päivitetty 25.1.2017. Viitattu 7.2.2017 <http://www.paivakotiverso.fi/>
- Koivunen, Pirjo-Leena & Lehtinen, Taisto 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnon käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kronqvist, Eeva-Liisa 2017. Varhaispedagogiikan kehityspsykologinen perusta. Teoksessa Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 10–28.
- Lastentarhanopettajaliitto 2005. Lastentarhanopettajan ammattietiikka. Helsinki. Verkkojulkaisuna.
- Lipponen, Lasse 2017. Tutkiva oppiminen varhaispedagogiikassa. Teoksessa Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–37.
- Matikainen, Eila 2008. Lasten orientoituminen luonnonympäristöön. Teoksessa Helenius, Aili & Korhonen, Riitta (toim.) Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 155–166.

- Mäkelä, Jukka & Jantunen, Timo 2011. Lapsen kasvu ihmisyyteen ja yhteisöllisyyteen. Teoksessa Jantunen, Timo & Lautela, Raija (toim.) Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 70–80.
- Nummenmaa, Anna Raija; Karila, Kirsti; Joensuu, Maija & Rönholm, Riikka 2007. Yhteisöllinen suunnittelu päiväkodissa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Viitattu 25.9.2017. Verkojulkaisuna: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- Parikka-Nihti, Mari & Suomela, Liisa 2014. Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Parikka-Nihti, Mari 2011. Pieniä puroja. Kasvua kohti kestävästä kehityksestä. Lasten Keskus.
- Salonen, Arto O. 2012. Sosiaalisen kestävyden edistäminen on kestävä kehityksen ydinosaamista. Lastentarha 1/2012, 10–17.
- Setälä, Tarja 2017. Päiväkodinjohtajan haastattelu päiväkotikielissä Helsinkiä 6.3.2017.
- Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit 2016. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 31.10.2017. www.diak.fi/opiskelu/harjoittelu/Documents/Sosionomi_kompetenssit_2016.pdf
- Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Toinen, tarkistettu painos. Oppaita 56. Viitattu 12.4.2017. Verkojulkaisuna: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf>
- Stone, Michael 2010. Center for ecoliteracy. What is education for sustainable living? Viitattu 31.10.2017. <https://www.ecoliteracy.org/article/what-education-sustainable-living#>
- Suomen YK-liitto i.a. Ekologinen kestävä kehitys. Viitattu 31.10.2017. <http://www.ykliitto.fi/yk70v/ekologinen>
- Suomen YK-liitto i.a. Kestävä kehityksen tavoitteet Agenda 2030. Viitattu 2.11.2017. <http://www.ykliitto.fi/yk70v/yk/kehitys/post-2015>

- Talentia 2016. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilöstön eettiset ohjeet. Viitattu 4.11. 2017. Verkkojulkaisuna: <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2017. Sosiaalisesti kestävä kehitys. Viitattu 31.10.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveys-erot/tavoitteet/sosiaalisesti-kestava-kehitys>
- Turja, Leena 2017. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 39–50.
- Varhaiskasvatuslaki 1973/36. Viitattu 9.9.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Varhaiskasvatuslaki 2015/580. Viitattu 24.5.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Vihreä lippu i.a. Ohjelman esittely. Viitattu 2.11.2017. <http://vihrealippu.fi/esittely/>
- Vilén, Marika; Vihunen, Riitta; Vartiainen, Jari; Sivén, Tuula; Neuvonen, Sohvi & Kurvinen, Auli 2006. Lapsuus. Erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Ympäristöministeriö i.a. Ympäristö. Kestävä kehitys. Mitä on kestävä kehitys. Päivitetty 31.5.2016. Viitattu 11.1.2017 http://www.ymparisto.fi/ymparisto/kestava_kehitys/mita_on_kestava_kehitys
- Ympäristöosaava ammattilainen i.a. Sosiaali- ja terveysala. Kestävä kehitys. Kulttuurinen kestävyys. Viitattu 5.11.2017. <http://www.ymparistosaava.fi/sosiaali-ja-terveysala/index.php?k=22588>

LIITE 1

Kirje vanhemmille koteihin

Hei eskareiden ja viskareiden kotiväki! ☺

Olemme sosionomi-lastentarhanopettaja -opiskelijoita Diakonia-ammattikorkeakoulusta. Teemme päiväkotia Verson kanssa yhteistyönä opinnäytetyön, aiheena Kestävä kehitys varhaiskasvatuksessa. Tulevan kevään aikana tulemme toteuttamaan kestävän kehityksen teema-aiokioita tarkoituksena tuoda kestävä kehitys vielä isommaksi osaksi arkea. Toimintaa toteutamme kerran viikossa torstaisin neljän viikon ajan. Aloitamme ensi viikolla. Tuokioiden lopuksi kysymme lasten mielipiteitä opituista teemoista ja tuokioiden sisällöistä. Jaamme myös ensimmäisellä teema-aiokioikerralla lapsillenne Kestävän kehityksen passin, johon voitte yhdessä lastenne kanssa kerätä merkkejä arjessanne ja näin tuoda kestävä kehitys näkyvämmäksi kotona. Alla kuvauslupa, jonka toivomme, että täyttaisitte ja palauttaisitte päiväkotiiin. Kiitos!

Ystävällisin terveisin, Tiina Puukko & Saara Rintamäki

Lapsestani saa ottaa kuvia, jotka julkaistaan opinnäytetyössämme sekä päiväkotia Verson nettisivuilla.

- Kyllä_____
- Kyllä: vain sellaisia valokuvia, joista henkilöllisyys ei ole tunnistettavissa_____
- Emme halua lapsemme kuvia käyttöön_____

LIITE 2

Palautekysely lapsille teematuokioista osallistamisen ja toiminnallisuuden keinoin

Opitko tuokion aikana jotain uutta?

Jos olet samaa mieltä, voit hyppiä tasajalkaa.

Jos olet eri mieltä, seiso paikallasi

Jos et tiedä, seiso yhdellä jalalla.

Oliko tuokio mielestäsi kiva?

Jos olet samaa mieltä, hypi haarahyppyjä.

Jos olet eri mieltä, seiso paikallasi ja nosta kädet ylös.

Jos et tiedä, heiluta toista kättäsi.

Odotatko innolla ensi kertaa?

Jos olet samaa mieltä, mene kyykkyyyn.

Jos olet eri mieltä, mene maahan makaamaan.

Jos et tiedä, mene kyykkyyyn puoliksi.

LIITE 3

Palautekysely kasvattajille oppaan sisällöstä

Hei päiväkotiverson tai Versonkulman kasvattaja! Olisimme kiitollisia, jos vastaisit kyselyymme kestävä kehityksen oppaan käytöstä ja sen toimivuudesta. Käsittelemme kyselyaineistoa opinnäytetyössämme hyvän tutkimustavan mukaisesti. Kyselyyn vastataan nimettömästi.

Kuinka pitkään olet ollut töissä päiväkotiversion/Versonkulmassa?

Minkä ikäryhmän kanssa työskentelet? 0–3-vuotiaat 4–6-vuotiaat**Valitse vaihtoehto, joka kuvaa parhaiten mielipidettäsi:****Olen tutustunut oppaaseen**

Samaa mieltä – Jokseenkin samaa mieltä – Eri mieltä

Olen tutustunut oppaaseen ja hyödyntänyt sitä työssäni

Samaa mieltä – Jokseenkin samaa mieltä – Eri mieltä

Olen hyödyntänyt työssäni oppaan seuraavia teemoja: Teematuokiot Vanhemmat ja perheet osaksi kestävä kehitystä Vinkkejä kestävä kehityksen toteutukseen päiväkodissa Kirjavinkkejä lapsille Kirjavinkkejä kasvattajille

Olen tyytyväinen oppaan seuraaviin teemoihin:**Teematuokiot**

Samaa mieltä – Jokseenkin samaa mieltä – Eri mieltä

Vanhemmat ja perheet osaksi kestävästä kehitystä

Samaa mieltä – Jokseenkin samaa mieltä – Eri mieltä

Vinkkejä kestävästä kehityksen toteutukseen päiväkodissa

Samaa mieltä – Jokseenkin samaa mieltä – Eri mieltä

Kirjavinkkejä lapsille

Samaa mieltä – Jokseenkin samaa mieltä – Eri mieltä

Kirjavinkkejä kasvattajille

Samaa mieltä – Jokseenkin samaa mieltä – Eri mieltä

Mielestäni liitteet ovat selkeitä

Samaa mieltä – Jokseenkin samaa mieltä – Eri mieltä

Mielestäni liitteitä on tarpeeksi

Samaa mieltä – Jokseenkin samaa mieltä – Eri mieltä

Koen oppaan mielekkääksi

Samaa mieltä – Jokseenkin samaa mieltä – Eri mieltä

Koen oppaan helppolukuisesti

Samaa mieltä – Jokseenkin samaa mieltä – Eri mieltä

Koen, että opas tukee:**Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman sisältöä**

Samaa mieltä – Jokseenkin samaa mieltä – Eri mieltä

Pedagogista kasvatusta

Samaa mieltä – Jokseenkin samaa mieltä – Eri mieltä

Lasten osallisuutta

Samaa mieltä – Jokseenkin samaa mieltä – Eri mieltä

Lapsilähtöisyyttä

Samaa mieltä – Jokseenkin samaa mieltä – Eri mieltä

Onko vielä jotain, mitä haluaisit tuoda esiin? (Kehittämisisideat, haasteet, risut ja ruusut).

Kiitos vastauksestasi! Palautteesi on meille tärkeä!

Saara & Tiina

LIITE 4

Sopimus yhteistyöstä

Olemme solmineet yhdessä päiväkotia Verson kanssa yhteistyösopimuksen opinnäytetyötämme varten. Valmis opinnäytetyö tullaan julkaisemaan Diakonia-ammattikorkeakoulussa, jonka jälkeen opinnäytetyön tuotos luovutetaan päiväkodin käyttöön.

Päiväkoti Verson ja Elonkaari Oy:n nimeä saa käyttää opinnäytetyössämme.

Helsingissä 9.3.2017

Tarja Setälä,
päiväkodin johtaja

Saara Rintamäki,
opiskelija

Tiina Puukko,
opiskelija